

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101002/B/2019/36100139013408004

**REGULÁCIA HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE
V PODMIENKACH MEDZIVOJNOVEJ
ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY (1918-1938)**

Bakalárska práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**REGULÁCIA HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE
V PODMIENKACH MEDZIVOJNOVEJ
ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY (1918-1938)**

Bakalárska práca

Študijný program:

Študijný odbor:

Školiace pracovisko:

Vedúci bakalárskej práce:

Ekonómia a právo

NÁRODNÉ HOSPODÁRSTVO

PRÁVO

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Právnická fakulta

Mgr. Ján Sombati, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, na základe nadobudnutých poznatkov a s využitím literatúry uvedenej v zozname.

V Bratislave, 2019

.....

Gabriela Székelyová

Pod'akovanie

Svoje pod'akovanie chcem vyjadrit' vedúcemu mojej bakalárskej práce Mgr. Jánovi Sombatimu, PhD. za odborné usmernenie, cenné rady, pripomienky a za jeho ústretový prístup a pomoc pri písaní tejto bakalárskej práce.

Abstrakt

SZÉKELYOVÁ, Gabriela: Regulácia hospodárskej súťaže v podmienkach medzivojnovnej Československej republiky (1918-1938). [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta; Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky. Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Ján Sombati, PhD. Bratislava: 2019. 54 s.

Predkladaná záverečná práca sa zameriava na analýzu základného okruhu právnej úpravy zameranej na reguláciu hospodárskej súťaže v 20. a 30. rokoch 20. storočia, hospodárskych príčin prijímania novej legislatívy, ako aj kladov a záporov skúmanej legislatívy. Hlavným cieľom tejto záverečnej práce je priblížiť situáciu kartelov v kontexte právnej úpravy, ktorá bola v Československej republike uplatňovaná v medzivojnovom období. Pre lepšie vysvetlenie v práci objasňujeme aj hospodársku situáciu, ktorá v Československej republike prevládala v období po prvej svetovej vojne. Taktiež definujeme hlavné znaky a druhy jednotlivých kartelov a poukazujeme na to, aká bola právna úprava voči kartelom v zahraničí. Hlavný cieľ sme dosiahli pomocou štúdia dobovej literatúry, ktorá opisuje stav kartelovej otázky pred a po vydaní kartelového zákona. K jeho dosiahnutiu však prispela najmä dôkladná analýza parlamentnej tlače a stenoprotokolov, ktoré autenticky zaznamenávajú proces prijatia kartelového zákona a kroky, ktoré prijatiu tohto zákona predchádzali.

Kľúčové slová: kartel, kartelový zákon, nekalá súťaž, monopol

Abstract

SZÉKELYOVÁ, Gabriela: Regulation of Economic Competition in the Conditions of Interwar Czechoslovak Republic (1918-1938). [Bachelor thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Law; Department of Legal History and Comparative law. Supervisor: Mgr. Ján Sombati, PhD. Bratislava: 2019. 54 p.

The submitted final thesis aims at the analysis of fundamental legislation pertaining to regulation of economic competition in 20s and 30s of 20th century, economic reasons for enacting new legislation, as well as pros and cons of analyzed legislation. The main aim of this final thesis is to describe the situation of cartels in the context of legislation applied in the Czechoslovak Republic during the interwar period. For a better explanation of the work, we also clarify the economic situation that prevailed in the Czechoslovak Republic after the First World War. We also define the main features and types of each types of cartels and point out how the cartel legislation was abroad. The main goal was achieved through the study of historical literature, which describes the state of the cartel before and after acceptance of the cartel law. In particular, a thorough analysis of parliamentary press and stenoprotokols, which authentically record the process of adopting the cartel law and the steps that preceded the adoption of this law, contributed to its achievement.

Keywords: cartel, cartel law, unfair competition, monopoly

Predhovor

Predmetom tejto záverečnej práce je spracovanie ekonomicko-právnej sféry kartelov ako hospodárskych útvarov, s ktorými sa stretávame už od čias Rakúsko-Uhorska, a ktoré ovplyvňujú hospodárske pomery v ekonomike dodnes. Od tých čias už prešli viacerými právnymi aj organizačnými zmenami a snahy o usmernenie ich pôsobenia boli uskutočňované v niekoľkých rozličných podobách.

Vznik tejto práce podnietila, okrem iných, aj skutočnosť, že väčšina odbornej literatúry sa zameriavala na kartely ako ich poznáme dnes. Tomu, prečo kartely vznikli, aký bol ich primárny účel a kde je ich pôvod, sa doteraz venovalo len niekoľko málo autorov. Práve preto bolo pri písaní tejto práce potrebné čerpať z historických knižných zdrojov, no najmä z dobových parlamentných tlačí a stenoprotokolov zaznamenaných v tomto období.

Táto práca je určená širšiemu spektru čitateľov, najmä tým, ktorí sa chcú dozvedieť viac o právnej úprave kartelov pred vydaním kartelového zákona a tiež i po ňom. Práca utvára celistvý pohľad na tematiku kartelov, na ich charakteristické znaky, ich členenie a na ich pomer k právnemu poriadku.

Autorom odporúčanou doplnkovou literatúrou k tejto práci je príručka *Československé kartely*¹, ktorá bola vydaná za účelom zvýšenia publicity kartelového registra po vydaní kartelového zákona. Texty tejto príručky obsahujú autentické znenia úradných zápisov z kartelového registra zoradené podľa jednotlivých rubriek, kvôli lepšej prehľadnosti zapísaných údajov. Komentáre, ktoré príručka ponúka, uľahčujú pochopenie klasifikácie zápisov a tiež objasňujú súvislosti domácich a zahraničných kartelov.

¹ KAŠPAR, J. a ŠIMÁČEK, R. *Československé kartely. Kartelový rejstřík s komentářem*. Praha: Hospodářský rozhled, 1934. 272 s.

Obsah

Úvod	9
1 Hospodárska politika Československej republiky v medzivojnovom období	10
1.1 Povojnová obnova hospodárstva (1918 – 1921)	10
1.2 Priebeh hospodárskeho cyklu (1922 – 1929)	12
1.2.1 Prvá etapa hospodárskej krízy 1922 – 1923.....	12
1.2.2 Cesta k stabilizácii a konjunktúre 1924 – 1929	13
1.2.3 Druhá etapa hospodárskej krízy 1929 – 1933	14
1.3 Dôsledky riadenia hospodárskej politiky v medzivojnovom období	15
1.3.1 Štátny intervencionizmus	16
1.3.2 Monopolizačný proces	18
2 Postavenie kartelov v ČSR pred rokom 1933	19
2.1 Pojmové znaky kartelu	19
2.2 Druhy kartelov	22
2.3 Pomer kartelov k právnemu poriadku	24
2.3.1 Sankcie voči kartelom	25
2.3.2 Kartely a nekalá súťaž.....	26
3 Zahraničné kartelové zákonodarstvo v medzivojnovom období	28
3.1 Situácia vo vybraných európskych štátoch.....	28
3.2. Kartelové pomery v zámorí	32
4 Kroky smerujúce k vydaniu kartelového zákona v ČSR	35
4.1 Návrh zákona a jeho špecifiká.....	36
4.2 Prerokovanie návrhu v ústavno-právnom výbore.....	37
4.3. Proces prijatia zákona.....	38
4.3.1 Prerokovanie návrhu v poslaneckej snemovni.....	38
4.3.2 Prerokovanie návrhu v senáte	41
Záver	50
Zoznam použitej literatúry	52

Úvod

Táto bakalárska práca sa venuje problematike kartelov v období medzi dvoma svetovými vojnami. Markantný dopad, aký mala prvá svetová vojna na hospodársku politiku, bol jedným z prvkov, ktoré formovali podmienky hospodárskej súťaže v nasledujúcich rokoch. Na povojnovú obnovu nadviazali hneď dve etapy hospodárskej krízy, medzi ktorými došlo i k priaznivej ére konjunktúry, teda k rozmachu hospodárstva. Následky tohto vývoja, ktorý bol neskôr sprevádzaný aj zásahmi štátu do ekonomiky a postupnou monopolizáciou, podnietili vznik podnikateľských združení v podobe kartelov. Bližšie rozoberáme aj formy, v akých sa kartely vyskytovali, no najmä ich súvislosť s právnym poriadkom, vrátane sankcií, ktoré na ne bolo možné použiť, a ich pôsobenie v kontexte nekalosúťažného konania.

Do pozornosti dávame aj odlišné pomery kartelového zákonodarstva v Československu a v zahraničí. Vedeckou metódou komparácie porovnávame stav rozoberanej problematiky v niektorých európskych, ale aj mimoeurópskych krajinách. Impulzy prichádzajúce zo zahraničia a angažovanosť členov vlády podnietili vznik niekoľkých návrhov na vznik kartelového zákona, ktorý mal *lex specialis* upravovať kartely pôsobiace v Československu. Národné zhromaždenie, ako najvyšší zákonodarný zbor Československej republiky, takýto návrh za istých okolností prijalo a zákon o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon) sa stal účinným od 1. septembra 1933.

V tejto práci poukazujeme na to, aký veľký význam malo samotné formovanie, prijatie a aplikácia tohto zákona na postavenie kartelov ako podnikateľských jednotiek v rámci Československej ekonomiky. Lebo práve moc práva a pružnosť ekonomiky sú dvoma dôležitými prvkami, ktoré pokiaľ spoločne správne fungujú, dokážu krajinu formovať do jej najlepších rozmerov.

Zdroje primárne použité v tejto práci sú od významného, aj keď v dnešnej dobe zabudnutého, JUDr. Ervina Hexnera, ktorý sa venoval kartelom, ktoré značne obhajoval, a okrem iného zastupoval Československo ako vedúci medzinárodného oceliarskeho kartelu.² Ďalším odborníkom, ktorý sa venoval téme hospodárskej politiky v medzivojnovom období, bol český ekonóm a historik Prof. Ing. Václav Průcha. Dôležitým zdrojom sú aj stenoprotokoly zaznamenané zo zasadnutí poslaneckej snemovne a senátu Národného zhromaždenia.

² HOLEC, R.: *Ervin Hexner (Zabudnutý ekonóm)*

URL: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/10-2015/biatec_10_2015_holec.pdf [27. 4. 2019]

1 Hospodárska politika Československej republiky v medzivojnovom období

Koniec prvej svetovej vojny bol dôležitým medzníkom pre následný vývoj hospodárstva v Československej republike (ČSR). Vojna ovplyvnila jednak priemyselnú výrobu, spoločenský život a preferencie spotrebiteľov, ale aj samotnú investičnú činnosť, a tým celú ekonomiku krajiny. Hospodárska obroda sa stala jedným z primárnych cieľov nášho štátu.

1.1 Povojnová obnova hospodárstva (1918 – 1921)

Priemysel v ČSR bol na konci prvej svetovej vojny postihnutý nielen hlbokým poklesom výroby, ale aj militarizáciou spojenou so štrukturálnou deformáciou. Neusporiadaný stav priemyselnej výroby z rokov 1918 – 1919 sa podarilo pomerne rýchlo prekonať.³ V prvých dvoch povojnových rokoch, počas všeobecného nedostatku základných ľudských potrieb a rekonštrukcie vojnou vyčerpanej Európy, sa odbytu priemyselných výrobkov na medzinárodných trhoch kládli iba malé prekážky. Vďaka tomu bolo možné do určitej miery udržať pomer hospodárskych väzieb a mohli sa tiež obnoviť vojnou narušené kontakty na svetových trhoch. Obchodná politika novovzniknutej ČSR však smerovala hlavne k zabezpečeniu zásobovania na domácom trhu a ochrane vlastných zdrojov, v záujme čoho bol zahraničný obchod postupne zviazaný povoľovacím režimom a priamo podriadený štátnym orgánom.⁴ Ku stabilizácii povojnovej situácie v ČSR prispel najmä návrat demobilizovaných vojakov do ich pôvodných podnikov, zabezpečenie domácich, ale aj dovážaných surovín zo zahraničia, ale aj obnovenie plynulosti železničnej dopravy a dodávok uhlia. Zo štrukturálneho hľadiska bolo ale oživenie nerovnomerné. Kým v niekoľkých odvetviach (ako elektrotechnickom, cementárskom alebo drevospracujúcom) bol už prekročený vrcholný predvojnový objem výroby, tak napríklad železiarstvo a potravinárske odbory ostávali ešte hlboko pod úrovňou výroby z roku 1913. Celkovo bolo dosiahnutých 86 % objemu predvojnovej priemyselnej výroby, avšak pri nižšej produktivite práce.⁵

³ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. s. 91.

⁴ HALLON, L. *Industrializácia Slovenska 1918-1938 (Rozvoj alebo úpadok?)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995. s. 43.

⁵ *Historická statistická ročenka ČSSR (s údajmi 1918-1983)*. Praha: Bratislava: SNTL ; Alfa, 1985.

Dobré odbytové podmienky spolu s celkovou hospodárskou konsolidáciou podnikteli zakladateľskú vlnu. Tá zasiahla hlavne odvetvia, kde nebol uspokojený domáci dopyt. Došlo k významnému rozšíreniu stavebného ruchu zameraného okrem výstavby nových budov aj na rekonštrukcie odkladané v období vojny. Investičnú činnosť podporil zákon umožňujúci odpis 20 až 50 % investičných nákladov z daňovej povinnosti podnikateľov.⁶

Po vzniku ČSR sa hlavná juhovýchodná orientácia podnikovej sféry Slovenska na Maďarsko a Balkán musela zmeniť smerom na západ do českých krajín a štátov západnej Európy. Ťažisko ekonomického rozvoja sa tým presunulo do západných regiónov Slovenska.⁷ Na východe štátu bola s postupujúcou obnovou výroby a prekonávaním nerovnovážneho stavu na trhu ostrejšie pociťovaná konkurenčná prevaha českého priemyslu, ktorá neskôr viedla k likvidácii niektorých výrobných kapacít.⁸

Začleňovanie ekonomiky na území Slovenska do nového hospodárskeho celku bolo sprevádzané viacerými negatívnymi vplyvmi. Išlo o dlhotrvajúci protirečivý proces. Podiel Slovenska na kapacite priemyslu ČSR dosahoval len asi 8,5 %. Najvýznamnejšiu úlohu v priemysle ČSR hrali slovenské celulózky, papierne a garbiarne, ktorých podiel predstavoval asi 15 až 16 %. V rámci ďalších odvetví mohli zaberat' viac ako 10 % kapacity už len slovenské potravinárske závody, drevársky, chemický priemysel a spracovanie kovov. Charakteristickým príkladom vnútorného nepomeru industrializácie Slovenska bolo, že na jeho území pôsobil najväčší textilný závod v ČSR, pričom na Slovensko pripadali iba necelé 3 % kapacity textilnej výroby. Spomedzi všetkých odvetví najvýraznejšie zaostávalo za vývojom v českých krajinách málo rozvinuté strojárstvo. V povojnových rokoch nastali v percentuálnom zastúpení jednotlivých odvetví čiastočné zmeny. Priemysel Slovenska stratil po roku 1918 nielen veľkú časť odbytísk, ale aj určité podoby ochrany a výhody poskytované vládnyimi inštitúciami Uhorska. Zároveň sa dostal do priamej konkurencie s vyspelým priemyslom Čiech a Moravy. Priemyselné kruhy českých krajín aj podnikatelia Slovenska museli riešiť rovnaký hlavný problém, ako nahradiť stratené odbytiská. Vedúci predstavitelia českého priemyslu pôvodne videli jedno z východísk v postupnom ovládnutí trhov východných častí nového štátu. Reálne však úzky profil odbytových možností na Slovensku a Podkarpatskej Rusi mohol nahradiť len malú časť odbytových strát. Na druhej

⁶ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. s. 92.

⁷ HALLON, L. V medzivojnovom Československu 1918-1938. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2012. s. 220.

⁸ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. s. 91 – 92.

strane rozsiahle hospodárstvo českých krajín znamenalo potenciálneho odberateľa slovenských výrobkov, najmä vo sfére surovín a polotovarov.⁹

1.2 Priebeh hospodárskeho cyklu (1922 – 1929)

Hospodárske krízy, ku ktorým došlo v medzivojnovom období, mali niekoľko charakteristických faktorov. Jedným z najdominantnejších faktorov bola (podobne ako pred prvou svetovou vojnou) relatívna nadvýroba, ktorá sa prejavovala v prevahe ponuky nad dopytom a spôsobila následné zlacňovanie tovarov na trhu. Medzi ďalšie faktory možno zaradiť pokles priemyselnej výroby, útlm v stavebníctve, znižovanie zamestnanosti spojené s rastom nezamestnanosti, pokles kurzu cenných papierov, ziskov, nominálnych miezd a vzostup počtu bankrotov podnikov. Okrem týchto všeobecných faktorov mali hospodárske krízy v jednotlivých štátoch aj svoje významné špecifiká.

Medzi hlavné príznaky konjunktúry možno zaradiť prekonanie vrcholného bodu priemyselnej výroby z predchádzajúceho hospodárskeho cyklu, investičný „boom“, rast zamestnanosti, vzostup exportu kapitálu, cien, kurzov cenných papierov a ziskov, pokles nezamestnanosti, tendencia k predlžovaniu pracovnej doby, rast nominálnych a v menšej miere aj reálnych miezd a rozširovanie celkovej spotreby obyvateľstva. Avšak ani v dobe vrcholnej konjunktúry sa nepodarilo zaistiť odstránenie nezamestnanosti a prítomný bol aj vysoký stupeň nevyužívania výrobných kapacít.¹⁰

1.2.1 Prvá etapa hospodárskej krízy 1922 – 1923

O kríze možno v pomerne hospodársky konsolidovanej ČSR hovoriť už na sklonku roku 1921. Je zrejmé, že v celosvetovom porovnaní ho kríza postihla s výrazným časovým posunom. Avšak už pred týmto dátumom Československá republika pocítila vplyv svetovej krízy prostredníctvom vonkajších hospodárskych vzťahov, a to jednak výrazným zlacnením dovážaných surovín, ale aj náznakmi odberateľských ťažkostí u niektorých vyvázaných komodít. Príznaky relatívnej krízovej nadvýroby sa ako prvé prejavili v hutníckom a ťažobnom priemysle koncom roku 1921. Začiatkom nasledujúceho roku sa do krízy dostal

⁹ HALLON, L. *Industrializácia Slovenska 1918-1938 (Rozvoj alebo úpadok?)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995. s. 44.

¹⁰ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. s. 112 – 113.

už takmer celý priemysel. V prvom štvrtroku 1923, kedy kríza dosiahla svoje dno, bola priemyselná výroba o štvrtinu nižšia v porovnaní s rokom 1921. Počas krízy mnohé podniky úplne zbankrotovali alebo boli pohltené silnejšími konkurentmi. Na Slovensku, konkrétne v jeho východnej časti, došlo aj k likvidácii takých výrobných kapacít, ktoré v tomto slabo industrializovanom regióne patrili k najvýznamnejším, či už z hľadiska zamestnanosti alebo celkovej ťažko udržateľnej životnej úrovne.¹¹

1.2.2 Cesta k stabilizácii a konjunktúre 1924 – 1929

Kroky smerujúce k stabilizácii cien, miezd a kurzu koruny sa stali cestou k prekonaniu krízy a k celkovému oživeniu hospodárstva. V druhom štvrtroku 1923 sa ČSR po osemnástich mesiacoch vrátila späť k sociálnemu a ekonomickému vzostupu. Tento vzostup bol natoľko intenzívny, že nasledujúci rok 1924 doviedol hospodárstvo ČSR ku konjunktúre a začalo sa tak najpriaznivejšie obdobie ekonomického a sociálneho vývoja prvej republiky. V rokoch prosperity 1928 – 1929 došlo k vzájomnému prelínaniu a ovplyvňovaniu hospodárskej prosperity s relatívne pokojnou medzinárodnou situáciou, vnútropolitickou stabilitou a rastom životnej úrovne obyvateľstva. Dynamikou hospodárskeho rastu sa ČSR zaradila nad európsky priemer, takže si v medzinárodnom meradle upevnila pozíciu aj v porovnaní so svojimi susedmi. Atraktivita ČSR pre zahraničných investorov stúpala aj z hľadiska medzinárodného pohybu kapitálu. Prudko sa zvýšil aj objem exportu kapitálu z ČSR, v ktorom zaujali popredné miesta závody Škoda, Zbrojovka Brno, Baťov koncern a popredné pražské banky. Je dôležité spomenúť, že československé podniky sa začali stále častejšie zapájať do medzinárodných kartelov a koncernov.¹²

Úspešný štart od krízy ku konjunktúre možno dokázať na základe štatistických údajov. V roku 1925 bola oproti roku 1923 vyššia výroba v priemysle o 37 % a v poľnohospodárstve o 7 %, nákladná doprava po železničiach vzrástla o 28 % a obrat zahraničného obchodu v bežných cenách o 48 %. Dosiahol sa aj mierny prebytok vývozu nad dovozom, zmenšil sa objem konkurzov, nezamestnanosť sa znížila na štvrtinu a priemerná ročná mzda zamestnanca v priemysle vzrástla za dva roky o 14 %.¹³

¹¹ Tamže, s.144 – 145.

¹² Tamže, s. 148.

¹³ Podľa súhrnej tabuľky v knihe PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1974. s.503 – 505.

Na území Slovenska sa konjunktúra v priemysle prejavila neskôr a menej výrazne. Hospodárske oživenie zasiahlo v tejto dobe len malú časť továrenského priemyslu. Dominantnejšie bolo vo sfére malého živnostenského podnikania v remeslách, obchode a službách. Medzi perspektívne oblasti priemyslu na Slovensku, ktoré rozširovali svoje kapacity až do roku 1929, patrili odvetvia výroby umelého hodvábu, cementu, elektriny a elektrotechnického tovaru. Medzinárodné porovnanie dokazuje, že ČSR si v rebríčku európskych krajín oproti roku 1913 viditeľne zlepšila svoju pozíciu.¹⁴

Obchodné činnosti sa častokrát vzájomne prelínali alebo boli kombinované s rôznymi neobchodnými aktivitami. Ako príklad možno uviesť prepojenie častí veľkoobchodu alebo priemyselných podnikov so zahraničným obchodom, nadväznosť spotrebného družstevníctva na iné formy družstiev, spojenie remesiel s predajom vyrobených produktov (mlyny, pekárne, cukrárne, mliekarne a pod.). Rozširovala sa aj obchodná sieť domácich a zahraničných firiem ako boli Bat'a, Rolný, Meinl a iné. S postupujúcou monopolizáciou hospodárstva sa stále častejšie objavovali *predajné organizácie kartelového a syndikátneho typu* a rôzne „združené predajne“ uhoľných baní, železiarní, valcovní, drôtarní a pod. Československé podniky budovali nákupné a predajné spoločnosti v zahraničí, a to v rôznych odvetviach od veľkých hutníckych, strojárenských a elektrotechnických podnikov, až po menšie textilné a sklárske prevádzky a iné.¹⁵

1.2.3 Druhá etapa hospodárskej krízy 1929 – 1933

Z medzinárodného hľadiska sa náhle zrútenie kurzov akcií na burze v New Yorku v dňoch 24. a 29. októbra 1929 stalo impulzom k najťažšej hospodárskej kríze 20. storočia. Táto kríza sprevádzaná relatívnou nadvýrobou zasiahla s výnimkou Sovietskeho zväzu celý svet a svojimi viacstrannými dôsledkami ovplyvnila aj ďalšie obdobie až do začiatku druhej svetovej vojny. Prvé náznaky tejto krízy sa ohlasovali už od roku 1928 v poľnohospodárstve, v roku 1930 sa rozšírila z USA do ostatných krajín a v nasledujúcom roku vygradovala úverovou a menovou krízou. Došlo k obrovskému rozvratu svetového hospodárstva a národných ekonomík. Vo svetovom meradle sa kríza prehlbovala do roku 1932, ale v niektorých krajinách (medzi nimi aj v ČSR) dosiahla svoje dno až neskôr. Na rozdiel od klasického priebehu hospodárskych cyklov nebola ťažiskom cyklu 1929 – 1937 konjunktúra,

¹⁴ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. s.164 – 165.

¹⁵ Tamže, s.173.

ale kríza. Viacerým krajinám, vrátane ČSR, sa nepodarilo prekročiť úroveň makroekonomických ukazovateľov z roku 1929.¹⁶

K vnútropolitickým faktorom patrila najmä vtedajšia politická situácia. V jeseni 1929 sa v ČSR skončila éra vlády „panskej koalície“. Túto prezývku niesla československá prvorepubliková vládna koalícia pôsobiaca v rokoch 1926 – 1929. Členmi tejto stredopravicovej koalície agrárnych a kresťanských strán boli prvýkrát aj nemecké strany. Na čele stál Antonín Švehla a bola to jeho tretia a zároveň posledná vláda, v ktorej bol ministerským predsedom. V týždni významných udalostí na newyorskej burze, konkrétne 27. októbra 1929, sa v ČSR konali voľby do parlamentu Československej republiky. Šlo v poradí o tretie voľby v období prvej republiky. Oproti roku 1925 priniesli nové voľby mierne posilnenie ľavice, pričom československá aj nemecká sociálna demokracia, rovnako ako národnosocialistická strana, získali podstatne väčšie množstvo hlasov, ale Komunistická strana Československa ich naopak stratila. V Čechách zaznamenala stratu ľudová strana a medzi voličmi na Slovensku opadla podpora Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Počtom získaných mandátov zotrvali strany „panskej koalície“ v menšine a ich kabinet nahradila vláda „veľkej koalície“. Smer, akým sa mala uberať budúca politika, naznačilo decembrové prehlásenie novej vlády „veľkej koalície“ z roku 1929. Jeho obsahom bola vyššia colná ochrana domáceho trhu a rozširovanie štátnych zásahov najmä do poľnohospodárstva. Onedlho boli tieto návrhy konkretizované úpravou ciel, začala príprava obilného monopolu a spropagovalo sa riadené hospodárstvo aj mimo poľnohospodársku sféru.¹⁷

1.3 Dôsledky riadenia hospodárskej politiky v medzivojnovom období

Reakciou na neobvykle ostrú hospodársku krízu v ČSR bola najmä ostrá regulácia trhu zo strany štátu, ktorá postupne získavala rastúci okruh stúpencov v ekonomickej teórii aj v praktickej hospodárskej politike. V priebehu len niekoľkých rokov sa vytvoril široko rozvetvený systém štátnej regulácie hospodárskeho života, kvalitatívne odlišný od omnoho skromnejších zásahov do hospodárstva z dvadsiatych rokov. Ekonómovia dokonca začali hovoriť o nástupe éry riadeného hospodárstva, ktoré malo v hospodárskej politike nahradiť naďalej neudržateľný liberalizmus. Okrem stále silnejúcej štátnej iniciatívy bolo možné pozorovať aj zrýchľujúci sa proces postupnej koncentrácie a centralizácie kapitálu.¹⁸

¹⁶ Tamže, s. 245.

¹⁷ Tamže, s. 257 – 258.

¹⁸ Tamže, s. 277.

1.3.1 Štátny intervencionizmus

Štátny intervencionizmus u nás nevychádzal z daného uceleného programu, bol len akousi reakciou na naliehavé problémy, ktoré boli vyvolané zhoršenou ekonomickou situáciou. Štátna moc v snahe čeliť kríze, upevniť otriasajúci sa kapitalistický systém, naštartovať oživenie hospodárstva a zmierniť sociálne napätie, zasahovala do viacerých oblastí súkromného podnikania. Štátne regulácie sa usilovali najmä o vyrovnanie dopytu a ponuky obmedzovaním výroby a podporou spotreby. Ďalšie prijaté opatrenia boli nasmerované na zmiernenie nezamestnanosti a jej sociálnych dôsledkov, k regulácií cien, k zvýšeniu rentability podnikania a ochrane vnútorného trhu pred zahraničnou konkurenciou.¹⁹

Výraznejšia úloha štátu v ekonomike spolu s krízovou atmosférou v hospodárstve oživil aj regionalizmus. Predstavitelia regionalizmu vypracovali niekoľko koncepcií k povýšeniu rôznych oblastí ČSR a apelovali na účasť štátu pri realizácii týchto programov. Ako príklad možno uviesť ekonóma Jana Stockého, čelného predstaviteľa juhočeského regionalizmu, ktorý požadoval vypracovanie presných hospodárskych plánov jednotlivých regiónov, z ktorých mal byť zostavený celkový hospodársky plán štátu. Slovenskí národohospodári – Prof. JUDr. Imrich Karvaš, Dr. Ing. Peter Zaťko a ďalší – pripravili (naproti predstavám z 20. rokov, kde malo byť prioritou poľnohospodárstvo) výhľadové plány hospodárskej obnovy a rozvoja Slovenska na základe industrializácie. Boli vytvorené regionálne národohospodárske zbory so sídlom v Trnave, Trenčíne, Spišskej Novej Vsi, Košiciach a Prešove. S podporou popredného predstaviteľa agrárnej strany Dr. Milana Hodžu vyvíjalo od roku 1934 činnosť Národohospodárske ústredie Slovenska, ktoré zostavilo plán hospodárskeho rozvoja Slovenska s dôrazom na jeho priemyslenie. V apríli 1937 bol plán predložený prezidentovi Benešovi pri jeho návšteve Slovenska. Práve ekonóm Prof. JUDr. Karvaš požadoval zostavenie plánu čo najrýchlejšieho vyrovnania existujúcich rozdielov s českými regiónmi.²⁰

Z legislatívneho hľadiska predstavovala štátna regulácia z 30. rokov zmes stoviek zákonov, vládnych nariadení a vyhlášok. Kvalitatívnym prelomom v aplikácii štátnych zásahov sa stali roky 1933 – 1934. Splnomocňujúcim zákonom č. 95/1933 Sb. získala vláda

¹⁹ Tamže, s. 277.

²⁰ Tamže, s. 277 – 278.

mimoriadne právomoci k úprave nielen verejnej správy a hospodárenia štátu, ale aj výrobných pomerov, colných sadzieb, obehu, spotreby a úverov. Významným znakom štátneho intervencionizmu bola aj podpora monopolizácie. V mnohých hospodárskych odvetviach štát vyhlasoval *numerus clausus*, tzn. zákaz zakladať nové podniky, prípadne ich povolenie viazať na rozhodnutie príslušného ministerstva. Týkalo sa to napríklad textilného, odevného, sklárskeho a potravinárskeho priemyslu, obchodných domov, firemných predajní, priemyselných podnikov a niektorých ďalších oblastí vnútorného obchodu. V dovoze sa takisto presadzoval stále silnejúci protekcionizmus. Zmeny v clách sa však väčšinou netýkali tovarov, ktoré neboli priamo vyrábané na území ČSR. Regulácia devízového hospodárstva vyústila až do príkazu odvádzať získané devízy Národnej banke.

Antiimportné opatrenia boli kombinované s podporou vývozu a časť vývozných rizík na seba prebral štát. Zvýraznila sa aj redistribučná (prerozdeľovacia) funkcia štátneho rozpočtu, z ktorého boli hradené viaceré dotácie a sociálne platby, hlavne výdavky na nezamestnaných, ktorým štát zabezpečoval produktívnu starostlivosť (tzv. núdzové práce) a starostlivosť o chudobných. Štátna regulácia bola uplatnená v poľnohospodárstve a potravinárskom priemysle, kde legislatíva nepriamo podporovala egoistické záujmy agrárneho kapitálu. Súviselo to s kľúčovou pozíciou, ktorú si agrárna strana vydobyla v štruktúre výkonnej moci štátu. Jedným z najpodstatnejších opatrení bolo vytvorenie obilného monopolu, ku ktorého vzniku napomohla novozaložená Československá obilná spoločnosť. Analýza štátneho intervencionizmu z tridsiatych rokov dokazuje, že štát sa nepochybne snažil stále výraznejšie usmerňovať hospodárske pomery v krajine. Štátne zásahy postupne zasiahli veľkú časť ekonomiky ČSR.²¹

Vo všeobecnosti sa súkromný sektor k štátnej regulácii staval rôznorodo. Niektoré opatrenia prijímal s nevôľou ako prechodné nutné zlo, iné otvorene vítal a s využitím štátnej authority presadzoval až do podoby záväzných právnych noriem. Existovala znateľná protikladnosť stanovísk rôznych podnikateľských subjektov navzájom, najmä monopolných organizácií, vývozcov a dovozcov, statkárov a malých roľníkov, už podnikajúcich osôb a tých, ktorým štátne zásahy zabráňovali v založení si živnosti.²²

²¹ Tamže, s. 277 – 280.

²² Tamže, s. 278 – 281.

1.3.2 Monopolizačný proces

Priebeh koncentrácie a centralizácie kapitálu sa v období hospodárskej krízy výrazne zrýchlil. Viaceré menšie podniky, technicky aj kapitálovo najmenej odolné voči konkurencii a nepriazni trhu, zanikli. Naopak najsilnejšie kapitálové skupiny, ktoré sa opierali o prepojenie bánk s podnikmi výrobnéj a terciárnej sféry, dokázali využiť situáciu k pohlcovaniu súperov alebo k iným formám vtiahnutia konkurencie do ich vlastnej sféry vplyvu. Postupujúca koncentrácia a monopolizácia sa v 30. rokoch prejavila v rôznych priemyselných odvetviach odlišne. V hutníctve a baníctve mala prevahu koncentrácia vertikálnym spôsobom, v strojárskom priemysle prebiehala skôr po horizontálnej línii cestou fúzií, konzorcií a kartelov. V ostatných priemyselných odvetviach, napríklad v ľahkom priemysle, sa veľa podnikov stalo súčasťou koncernov veľkých bánk a vstupovalo do kartelových dohôd. Typickou črtou 30. rokov bolo rozširovanie monopolných zväzkov medzi tými, ktorí chceli aj za cenu sťažených podmienok zotrvať v hospodárskej súťaži. Významným prostriedkom zdolávania krízovej situácie a východiska z nej bol silnejúci tlak podnikateľských organizácií a štátnych orgánov na dodržovaní záväzkov plynúcich z účasti v karteloch a iných monopolných združeniach.²³

²³ Tamže, s. 281.

2 Postavenie kartelov v ČSR pred rokom 1933

Rok 1933 je významným údajom na pomyselnéj časovej osi vývoja hospodárstva a hospodárskej súťaže v ČSR. Situáciu, v akej sa nachádzala naša krajina a naša právna úprava pred týmto medzníkom, je potrebné bližšie priblížiť najmä vzhľadom na neskoršie formovanie a porovnanie pomerov, ktoré nastali v následnom časovom horizonte.

Pre lepšie vykreslenie situácie, aká v ČSR panovala okolo kartelov pár mesiacov pred vydaním kartelového zákona, uvádzame výrok JUDr. Ervina Hexnera, ktorý predniesol na schôdzi Českej národohospodárskej spoločnosti, dňa 27. februára 1933: „*Kartely predstavujú štruktúrny typ dnešného hospodárskeho života a sú samozrejme rôzneho obsahu. Jestli sú kartelové pomery chaotické, zodpovedá to hospodárskej a cenovej džungli, v ktorej žijeme. Kartely nie sú vždy namierené proti konzumentom a nie sú ani lepšie, ani horšie ako iné jednotky nášho hospodárskeho života. Kartely nemožno deskriptívne determinovať zo stanoviska politického práva alebo ľava.*“²⁴

2.1 Pojmové znaky kartelu

Koncom 20. rokov 20. storočia sa názory odbornej literatúry pri vymedzení obsahu slova „kartel“ rôznorodo líšili. Československé pozitívne právo ho síce miestami používalo, ale autoritatívne neurčovalo jeho obsah (neexistovala preň legálna definícia). Vzhľadom na konvenciu, ktorá panovala u nás, JUDr. Ervin Hexner definoval kartely ako: „*organizácie – v najširšom zmysle – samostatných podnikateľov, zriadené dobrovoľnými, obligačno-právnymi dojednaniami o odbyte určitého druhu tovarov – výnimočne úkonov – aby bol dosiahnutý alebo zaistený hospodársky prospech účastníkov podstatným ovplyvňovaním trhu, ktoré je len týmto združovaním umožnené.*“²⁵

Účelom súkromno-hospodárskej jednotky (podniku) bolo dosiahnutie čo najväčšieho zisku za použitia čo najmenšieho množstva prostriedkov. Za kartel sa považovalo spojenie minimálne dvoch takýchto jednotiek. Spájanie sa uskutočňovalo súkromnoprávnou zmluvou a stupňovalo sa až k jednotnej, úzkej organizácii výroby a predaja. Zlučujúce sa podniky nestrácali svoju hospodársku a právnu samostatnosť. Ich autonómia bola dotknutá len do tej miery, do akej zasahovala každá iná zmluvná viazanosť vlastnej slobody zmluvných strán.

²⁴ HEXNER, E. *Československé kartely*. Praha: Vydané tiskem Pražské akciové tiskárny. 1933. s. 27.

²⁵ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústředného svazu ČSL. Přemyslníkov, 1929. s. 15.

Pokiaľ sa kartel rozprestieral na viaceré tovary, šlo o rad horizontálnych spojení.²⁶ Keďže „kartelovanie“ malo za predmet rovnorodé skupiny tovarov, vertikálne koncentrácie neboli možné.²⁷

Bezprostredným cieľom kartelov bolo zabezpečiť priaznivú situáciu pre združené podniky prostredníctvom maximálneho obmedzenia súťaže, v dôsledku čoho sa mali znížiť riziká, ktorým bol súkromno-hospodársky podnik z rozličných príčin vystavený. Týmto postupom sa mal stupňovať základný cieľ podniku, teda zisk.

Z právnického hľadiska išlo o dojednanie súhlasným, vzájomným prejavom vôle. Najslabšou formou takéhoto úkonu bolo trvalé, súhlasné, konkludentné chovanie sa účastníkov, bez výslovného prejavu vôle. Takéto pokračovanie bez výslovného dojednania spočívalo v zdanlivých výhodách, ktoré podnik od druhých podnikov podobne sa správajúcich očakával alebo už aj využíval. Vyvolávali ho najmä odporúčania, nezáväzné dojednania, pričom vnútorným podnetom mohol byť aj pocit solidarity v danom odvetví, ktoré sa opieralo o spoločné záujmy.

Ďalším, kompaktnejším stupňom spojenia, bola výslovná (takmer bezvýnimočne písomná) zmluva účastníkov, v ktorej sa však ešte nepredpokladala pevnejšia organizácia (výbor, spoločná kancelária a pod.). Od týchto foriem prejavu vôle viedol celý rad variácií k veľmi úzkym dojednaniam, kde sa hospodárska samostatnosť podniku zdala byť už ohrozenou. V týchto prípadoch sa podnik stával už len zdokonaľovacím ústavom tých surovín, ktoré obdržal (bez toho, aby mal vplyv na množstvo a akosť) od svojho kartelu k spracovaniu alebo k dodávaniu.²⁸

Formy kartelov bolo možné členiť nasledovne:

1. podniky sa bez výslovnej zmluvy správali ako kartel, a to tak, že o jeho existencii bolo možné mlčky usudzovať;
2. výslovná zmluva, avšak bez spoločnej pevnejšej organizácie;
3. zmluva, na uskutočnenie ktorej boli poverené zvláštne orgány, kde spravidla bolo možné predpokladať akýsi spolok, v ktorom sa však účastníci nespojili v obchodnú spoločnosť;²⁹

²⁶ Tamže, s. 16 – 17.

²⁷ HEXNER, E. *Kartely*. Zvláštny odtlačok zo „Slovníku obch.-technického, účetního a daňového“, 1931. s. 6.

²⁸ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústředného svazu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 17.

²⁹ Ako príklad možno uviesť Združenie československých rafinérií minerálnych olejov v Prahe.

4. združenia v rámci spolku alebo obchodnej spoločnosti (družstvo, spoločnosť s. r. o.), kde stanovy, spoločenská zmluva alebo prípadne aj rokovací poriadok obsahovali kartelovú zmluvu;³⁰
5. organizácia uvedená v bodoch 2. a 3. pri súbežnom použití spolku alebo obchodnej spoločnosti, nazývaná tiež „dvojité spoločnosť“.³¹ V tomto prípade sa organizácia kartelu opiera o zvláštny, obligáčno-právny zmluvný vzťah. Praktické vykonávanie zmluvy, ako aj obchodný styk medzi účastníkmi a kartelom a medzi kartelom a tretími osobami, vykonával spolok alebo obchodná spoločnosť. Daný spolok alebo daná obchodná spoločnosť stáli k účastníkom kartelu spravidla v pozícii výlučného kupujúceho.³²

Kým pri zmluvách, uvedených v bodoch 1. – 3. niet povinného typu, a teda ani ich obsah a forma sa nemuseli riadiť kogentnými právnymi normami, pri organizáciách uvedených v bodoch 4. – 5. náš právny poriadok požadoval od fyzických a právnických osôb, aby sa pri zakladaní a pôsobení pridržovali kogentnej právnej úpravy platnej pre spolky a pre zakladanie obchodných spoločností.

Dôležité je spomenúť, že pre niektoré skutkové podstaty právny poriadok obligatórne určoval, že sa účastníci musia spojiť v pevné organizácie, akými boli spolok alebo obchodná spoločnosť. K pojmu kartel patria podľa Hexnera tieto prvky:

- 1 *„najmenej 2 jednotky, ktoré právnicky a hospodársky nesúvisia úzko a ktoré ponúkajú podobné tovary,*
- 2 *dobrovoľné ujednanie, ktoré určuje konanie alebo opomenutie stránok, aby sa čo možno najintenzívnejším ovládnutím trhu lepšie a istejšie dosiahla prosperita zúčastnených podnikov.“*³³

O skutočnosti do akej miery mal kartel ovládať trh, aby mohol byť pomenovaný týmto výrazom, sa viedli rozsiahle diskusie. Podmienené to bolo jednak predmetom kartelu, a tiež miestnymi pomermi. (Iné predpoklady mal kartel surového železa a iné zas kartel výrobkov chránených patentovým zákonom.)³⁴

³⁰ Napr. Družstvo hospodárskych liehovarov, Spolok rafinérií liehu.

³¹ Napr. železiarske kartely, kartely na umelé hnojivo a pod.

³² Tamže, s. 17 – 18.

³³ Tamže, s. 17 – 19.

³⁴ HEXNER, E. *Kartely*. Zvláštny odtlačok zo „Slovníku obch.-technického, účetního a daňového,“ 1931. s. 8.

2.2 Druhy kartelov

Kartely bolo možné triediť z rôznych hľadísk: podľa vonkajšej formy organizácie, podľa intenzity viazanosti, podľa systémov, ktorými chceli ovplyvňovať trh, atď. Ich usporiadanie sa riadilo okolnosťami hospodárskeho života a v praxi neraz existovali také typy, ktoré nebolo možné včleniť do žiadnej zo spomínaných kategórií.³⁵

Vo všeobecnosti boli kartely zriaďované najmä k zabezpečeniu a určovaniu odberateľov a odbyťísk, k úprave ceny tovarov a ostatných predajných podmienok a k normovaniu kvantity a kvality tovarov, ktoré sa mali vyrábať a dodávať. Podľa tohto sme u nás zaznamenali 3 hlavné druhy kartelov:³⁶

- I. oblastné (rajónové) kartely,
- II. cenové kartely,
- III. odbytové (výrobné) kartely.

Tieto tri druhy bližšie charakterizoval JUDr. Ervin Hexner. Poukázal aj na to, že druhom, ktorý sa vyskytoval najčastejšie, bolo práve úzke spojenie rajónových, cenových a odbytových kartelov, sústredením celej kartelovej činnosti. Takéto spojenia sa označovali ako predajné kartely alebo syndikáty.

Ad I.: Podstata rajónového kartelu spočívala v dohodnutí si podmienok o tom, že sa bude dodávať výlučne len na určité územia, ktoré boli vopred zemepisne alebo štátoprávne určené. Vo vzťahu k jednotlivým účastníkom im bolo tiež možné prikázať určitých zákazníkov (veľkoodberateľov) a dodávať ostatným odberateľom (územiám) bolo zakázané. Medzinárodné kartely boli takmer vždy čistými alebo zmiešanými formami oblastných kartelov. Do úvahy prichádzala aj dohoda o tom, že jednotliví členovia boli povinní dodávať oblastiam a zákazníkom, ktorí im boli prikázaní. Pri dodávaní do zakázanej oblasti tiež mohlo byť ustanovené paušálne odškodné ako forma nepriameho zákazu.³⁷

Ad II.: Zmluva o cenovom karteli obsahovala určenie alebo minimalizáciu cien tovaru. Ceny mohli byť rovnaké pre všetkých účastníkov a odberateľov alebo bolo možné ich vzhľadom na rôzne okolnosti určiť rozdielne. Určenie cien bolo dojednané buď v kartelovej zmluve alebo ho bolo možné ponechať na samostatnej dohode členov, alebo inému určenému, prípadne úplne mimo stojacemu orgánu. Častým javom bolo to, že tuzemské ceny tovaru boli vyššie než vývozné ceny. Táto cenová politika predpokladala

³⁵ Tamže, s. 6 – 7.

³⁶ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 19.

³⁷ Tamže, s. 19.

colnú ochranu v tuzemsku a tiež ostrú súťaž v cudzozemsku. Tento jav u nás postihoval tovary akými boli cukor a lieh. Platilo, že čím viac kartel využitím ovládania trhu hnal ceny nahor, tým väčšia bola pravdepodobnosť, že sa objavia outsideri dožadujúci sa prijatia do kartelu (na úkor ostatných účastníkov) alebo tí, ktorí zostávali mimo kartelu a vystupovali ako nebezpečná konkurencia. S konkurenciou sa kartel vyrovnával prostredníctvom prechodného zníženia cien, často až pod výrobné náklady. Z tohto prostriedku obrany mali osoh zväčša samotní spotrebitelia. Tento krok prinútil outsidera (v prípade, že bol slabší), aby vstúpil do kartelu alebo aby zastavil chod svojho podniku. Známe boli aj prípady, kedy outsider prinútil kartel k ústupu alebo ho úplne zničil. Outsider mal v tomto prípade výhodu v tom, že ponúkal v mnohých miestach tovar v malých množstvách lacno naproti kartelu, ktorý musel dodať na trh lacný tovar v dostatočnom množstve, aby uspokojil celý dopyt. Výsledkom tohto súperenia bolo často to, že kartel draho zaplatil za zastavenie mimo stojaceho podniku alebo bol nútený podnik prijať do konvencie za priaznivých podmienok.³⁸

Ad III.: Odbytovému kartelu slúžilo ako základ dojednanie, ktorým sa neurčito alebo konkrétne určilo množstvo tovaru, ktoré mali účastníci vyrábať alebo dodávať. Bol to efektívny nástroj na odstránenie nadvýroby a jej následkov. Ustálenou alebo zníženou výrobou mohli členovia kartelu dosiahnuť im vyhovujúcu úpravu cien za predpokladu, že colná ochrana dostatočne bránila dovozu cudzozemských tovarov alebo že bol dovoz korigovaný medzinárodnými konvenciami.³⁹

Špecifickou kategóriou cenových kartelov boli *kartely na rozdelenie zisku*, ktoré sa skladali z účastníkov, ktorí sa zaviazali obmedziť vzájomnú súťaž stanoveným podielom na spoločnom zisku. Tovar sa v tomto prípade dodával sprostredkovateľovi za výrobné ceny alebo proces fungoval na princípe dohody, v ktorej sa účastníci zaviazali na spoločnom odvádzaní a následnom rozdeľovaní určenej sumy, progresívne podľa množstva odbytu.

Ďalším príkladom cenového kartelu bol *dodávkový kartel*. Účastníci vopred určili, kto z nich ponúkne pri veľkých verejných dodávkach najlacnejšiu ponuku alebo ten, komu bola dodávka pridelená, mal nechať ostatným účastníkom kartelu účasť na dodávke buď subdodávkou alebo účasťou na zisku.

Kalkulačné kartely sa vyskytovali zväčša pri komplikovanejších výrobkoch a úkonoch, kde vylúčenie súťaže inou cestou nebolo technicky možné (stavba zložitejších strojov, rôzne opravy). Kartel sa opieral o dojednania ohľadom určenia cien (kalkulácia réžie) a výšky zisku.

³⁸ Tamže, s. 19 – 20.

³⁹ Tamže, s. 20 – 21.

Typický kartel spájal priemyselné podniky, ktoré vyrábali rovnaký masový tovar. Tieto podniky museli mať istý rozsah, kapitál a silu na trhu, aby boli pre kartel vhodné. V kartelových zmluvách bolo možné nájsť aj zameranie na spoločný nákup surovín, polotovarov a hotových výrobkov, avšak u nás vo všeobecnosti existovali najmä kartely, ktoré tovar ponúkali, preto „nákupné kartely“ u nás nepredstavovali kartely v obvyklom slova zmysle.⁴⁰

2.3 Pomer kartelov k právnemu poriadku

Všeobecne záväzné právne predpisy, ktoré sa v danej dobe aplikovali na kartely, neboli vytvorené priamo pre tieto hospodárske útvary a z právno-politického hľadiska boli prinajmenšom zastarané. Kartely si však vtedy vyhľadali v rámci dostupných právnych predpisov im vyhovujúce útočisko. Formálne sa prispôbobi takým právnym predpisom, ktoré sa pôvodne na ne vôbec nevzťahovali. K svojmu fungovaniu používali už spomínanú obchodnú spoločnosť. Vzniknutá neistota doviedla kartely aj u nás k tomu, že si pomerne primitívnym, avšak pre prax vyhovujúcim spôsobom, organizovali vlastný systém noriem a súdnictva, ktoré sa v praxi úplne osvedčili. Namiesto riadnych súdov využívali vlastné rozhodcovské súdy, vďaka čomu sa potom vyhýbali spochybňovaniu ich rozhodnutí, keďže by tým spochybňovali svoje vlastné rozhodnutia. V kartelových sporoch teda strany nepristupovali k riadnym súdom a rovnako sa pred riadnymi súdmi nenapadali ani nálezy rozhodcovských súdov.⁴¹

Z právnického hľadiska je dnes dôležité odlišovať, ako právny poriadok v danom období reagoval na:

- a) utvorenie kartelu (či sa dalo považovať spojenie za právne účinné) a po utvorení kartelu,
- b) na rozhodnutia kartelovej organizácie a na právne úkony, ktoré z nich plynuli.

Odlišovanie je významné aj preto, lebo pokiaľ právny poriadok viazal neplatnosť už na zakladajúci akt, tak v tom prípade bolo potrebné všetky neskoršie jednania posudzovať s ohľadom na túto skutočnosť. Pri skúmaní toho, ako sa právny poriadok staval ku jednotlivým úkonom kartelu, možno pozorovať, že jednotlivé úkony kartelu sa niekedy pripočítavali priamo účastníkom kartelu. K takémuto pripočítavaniu kartelových úkonov

⁴⁰ Tamže, s. 21 – 23.

⁴¹ HEXNER, E. *Kartely*. Zvláštny odtlačok zo „Slovníku obch.-technického, účetního a daňového,“ 1931. s. 18 – 19.

jednotlivým členom dochádzalo v dôsledku špeciálnych zásad daňového, správneho, súkromného alebo trestného práva, alebo preto, že určitým spojeniam podnikov sa stále neprisudzovala právna samostatnosť. Nevyhnutnosťou sa stalo určiť kedy a v akých prípadoch prekračovalo zriadenie, cieľ, udržanie a činnosť kartelu hranice pozitívne dovoleného a aké právne následky mohli kartel vzápätí postihnúť. Určenie týchto následkov sa však stretávalo (často už aj pri neskoršej existencii presných predpisov) s ťažkosťami, ktoré sa ešte výraznejšie stupňovali, pokiaľ šlo o následky takých úkonov, ktoré sa zdanlivo priečili dobrým mravom.⁴²

2.3.1 Sankcie voči kartelom

Kartel mal v našom hospodárstve na prelome 20. a 30. rokov 20. storočia v zásade tú istú funkciu ako ostatné podniky. Mal však väčšiu moc a pri utváraní cien aj lepšiu pozíciu oproti iným jednotkám. Pomyselnými zadnými vrátkami proti úkonom vtedajších kartelov, ktoré ohrozovali alebo porušovali chránené záujmy, sa stali v prvom rade poriadková generálna klauzula správneho práva a ustanovenia občianskeho práva o neplatnosti nemravných a nedovolených konaní.⁴³

Poriadková generálna klauzula správneho práva podľa zákona o organizácii politickej správy z roku 1927 hovorí o povinnosti ministerstva vnútra a politických úradov vykonávať dozor nad verejným poriadkom a zabráňovať v tomto smere hroziacim nebezpečenstvám, prípadne odstraňovať vzniknuté nedostatky. Za týmito účelmi mohli politické úrady vo svojich úradných obvodoch vydávať príkazy a zákazy v podobe všeobecných nariadení alebo konkrétne pre jednotlivé prípady a mohli za porušenie týchto príkazov a zákazov stanovovať peňažné tresty od 10 Kč do 5000 Kč alebo udeľovať tresty odňatia slobody od 12 hodín do 14 dní.⁴⁴

Opatrenia smerujúce proti výstrelkom kartelov bolo možné diferencovať zo stanoviska verejného práva nasledovne:⁴⁵

1. preventívne zásahy verejnej správy, ktorých cieľom bolo sledovať a vopred zamedzovať zneužívaniu výhodnejšieho postavenia na trhu,

⁴² HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 30 – 31.

⁴³ Tamže, s. 32.

⁴⁴ Čl. 2 a 3 zákona č. 125/1927 Sb. o organizácii politickej správy.

⁴⁵ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 34 – 35.

2. ovplyvňovanie kartelovej politiky opatreniami verejnej správy cestou všeobecnej administratívnej politiky (upozornením, nepriamym nátlakom, tendenciou colnej politiky, atď.),
3. priame príkazy a zákazy (opatrenia pri zriaďovaní a zrušení kartelov, zhabanie zásob, pokuty, atď.),
4. odňatie právnej (najmä súdnej) ochrany pre určité úkony.

Sústava nášho právneho poriadku pripúšťala všetky hospodárske prostriedky, prostredníctvom ktorých dochádzalo k súpereniu na trhu, nakoľko neboli normami pozitívneho práva zakázané. Množstvom hospodárskej moci, ktorá bola sústredená v rukách kartelov (zvlášť medzinárodných syndikátov), bolo možné prechodne obmedziť okruh výkonnej moci, ktorá viedla štátnu hospodársku politiku. Miera a účinky tohto obmedzenia však boli vnímané ako značne preceňované. V našich pomeroch stále platilo, že výkonná moc (ale aj zákonodarca) mohla kedykoľvek vykonať preventívny a potláčajúci vplyv na hospodársku politiku kartelov. Kartelom sa vo všeobecnosti vytýkalo, že unikali štátnemu súdnictvu prostredníctvom rozhodcovských súdov, ktoré boli surogátom alebo náhradou za štátnu exekúciu. Väčšina právnych predpisov z oblasti exekúcie sa však nevzťahovala ex professo na kartely.⁴⁶

2.3.2 Kartely a nekalá súťaž

Široká problematika kartelov nás nabáda aj k analýze zákona č. 111/1927 zo dňa 15. júla 1927 o ochrane proti nekalej súťaži v rovine ustanovení, ktoré boli zakotvené v tomto právnom predpise a spájali sa s konaním, ktoré bolo príznačné pre subjekty, akými boli aj kartely.

Zákon o nekalej súťaži sa takmer v každom smere dotýkal práve kartelového práva, pretože ovplyvňovanie súťaže bolo jedným z pojmových znakov kartelu. V danom období neexistoval dostatok judikátov s výkladom Najvyššieho súdu, ktoré by sa týkali generálnej klauzuly zákona, avšak už vtedy bolo možné tvrdiť, že možnosť kolízie kartelu so zákonom o nekalej súťaži bola veľmi veľká. Zo skutkových podstat, ktoré spadali pod tento zákon, bolo potrebné vopred vylúčiť konania, ku ktorým údajne poškodený dal súhlas. Rovnako aj tie prípady, v ktorých kartel ukladá všetkým zúčastneným súťažiteľom určité povinnosti. V tomto prípade bolo možné žalovať alebo namietat, že dané konanie sa prieči dobrým

⁴⁶ Tamže, s. 37 – 38.

mravom podľa občianskeho práva, ale nemožno namietat' ustanoveniami zákona o nekalej súťaži. Situácia, kedy by sa kartel sám dopustil nekalej súťaže proti svojim členom alebo jeden člen kartelu proti druhému, bola len ťažko predstaviteľná. Typické prípady nekalej súťaže sa vyskytovali výlučne v pomere kartelu ku konkurentom, ktorí neboli členmi kartelu alebo proti odberateľom kartelu. Morálne závadné mohli byť tie cenové opatrenia kartelu, ktorými kartel znižoval predajné ceny tak hlboko pod vlastné ceny, že nezodpovedali ani cudzozemskej cenovej parite. Používanie sesterských kartelov alebo iných podnikateľov na to, aby konkurent dostal suroviny alebo pomocné látky za oveľa horších podmienok než členovia kartelu, bolo tiež klasifikované ako konanie proti dobrým mravom súťaže.⁴⁷

⁴⁷ Tamže, s. 72 – 73.

3 Zahraniché kartelové zákonodarstvo v medzivojnovom období

Koncom 20. rokov 20. storočia sa oblasť kartelového práva javila ako značne nejasná časť nášho právneho poriadku. Rovnaká situácia platila aj pre stav kartelového práva v iných štátoch. Do platnosti vstúpili čisto všeobecné občiansko-právne a trestno-právne normy, ktoré smerovali proti úkonom a združeniam, či už zákonne zakázaným alebo protiviacim sa dobrým mravom. Prijaté boli tiež zvláštne predpisy proti predražovaniu cien, vydieraniu, proti úžere a nekalej súťaži. Tieto normy sa zaoberali právnymi následkami určitej menovanej okolnosti, nevzťahovali sa teda priamo na kartely, ale mali pre ne určitý význam. Na hodnotenie a interpretáciu týchto cudzích právnych noriem nebolo možné uplatniť prístup domácich, prípadne stredoeurópskych hospodárskych pomerov. Rozhodujúcim bolo hospodárske prostredie dotyčného štátu a špecifické dôvody pre vznik takýchto noriem, či už lokálny nedostatok tovaru alebo nižší, prípadne vyšší stupeň hospodárskeho vývoja. Pre nás v ČSR boli najzaujímavejšie normy z Nemecka, lebo práve tie sa intenzívne použili pri viacerých našich legislatívnych pokusoch.⁴⁸

3.1 Situácia vo vybraných európskych štátoch

Kartelové právo Nemecka malo pre ČSR mimoriadny význam jednak preto, že tamojšie hospodárske pomery boli v tom čase veľmi podobné tým našim, a tiež preto, že v literatúre a judikatúre bolo prepracované tak podrobne, ako v žiadnom inom štáte. Nová etapa kartelového práva v Nemecku sa začala vydaním kartelového nariadenia z 2. novembra 1923.⁴⁹ Kartelové nariadenie umožňovalo vypovedať každú kartelovú zmluvu, aj keď bol kartel organizovaný ako dvojité spoločnosť. Popri kartelovom nariadení platili v Nemecku pre kartely všeobecné normy o spoločnostiach občianskeho práva, o spolkoch a o obchodných spoločnostiach. Vývoj hospodárskej koncentrácie v Nemecku dokazuje, že už koncom r. 1926 bolo v koncernoch združených 81 % podnikov železiarskeho priemyslu, 90 – 95 % v uhoľnom baníctve, 78 % chemického priemyslu a 81 % elektrárenskej výroby. Tento vývoj od roku 1926 pevne napredoval a vrchol dosiahol asi v polovici roku 1928.⁵⁰

⁴⁸ Tamže, s. 104.

⁴⁹ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. Príloha A) Nariadenie proti zneužívaniu hospodárskej nadvlády.

⁵⁰ Tamže, s. 105 – 106.

V Rakúsku bola veľká časť priemyslu združená v domácich a medzištátnych karteloch. Navzdory tomu právny poriadok a právna prax proti týmto zvyklostiam zaujímali odmietavé stanovisko. Miestna judikatúra si cestou širokého výkladu utvorila normu zakazujúcu kartely. Jej základom bola domnienka, že (takmer) každá kartelová zmluva – aj keď to výslovne nehovorila – chcela dosiahnuť zvýšenie cien na úkor obyvateľstva. Súdnou praxou sa v krajine utvorilo obyčajové právo, hoci to bolo neprípustné práve zo stanoviska jej písomného práva.⁵¹

Maďarsko nemalo osobitné ani všeobecné predpisy pre kartely. Prameňom bolo okrem písaného práva aj zvykové právo a jedným z jeho hlavných tvorcov bola judikatúra Uhorskej kráľovskej kúrie.⁵² Tento súdny dvor nerozhodoval v typických (priemyselných) kartelových sporoch. Oveľa častejšie bolo vynášanie rozsudkov o združeniach živnostníkov. Rozsiahla prax rozhodcovského súdu budapeštianskej burzy nebola dostatočná k vytvoreniu zvykového práva. Všeobecne platilo, že v Maďarsku kartelová zmluva nebola zakázaná. Možno sa však nepriamo nazdávať, že Kúria zaradovála výstrelky kartelov pod pojem nemravných a nedovolených úkonov.⁵³

Na Balkáne jestvoval len malý počet domácich kartelov. Všeobecné predpisy ešte neboli zjednotené a špeciálne predpisy neexistovali. V Slovinsku platili predprevratové rakúske zákony, v Chorvátsku platil rakúsky občiansky zákon a rakúsky zákon o spolkoch č. 253 z 26. novembra 1852. V Banáte⁵⁴ platili staré uhorské zákonné články. V Sedmohradsku⁵⁵ platil starý rakúsky občiansky zákonník a veľká časť starých maďarských zákonov. Bulharské kartely zažili svoj vzostup po vojne. Prvý kartel tam zriadili veľké továrne na tabak vo forme účastinnej spoločnosti.⁵⁶ V Bulharsku mali kartely spoločné predajné kancelárie (cukrovarnícky kartel: 5 cukrovarov, pivovarský kartel: 15 pivovarov, liehový kartel: 14 liehovarov, kartel tovární na sóдовú vodu: 160 výrobní, kartel tovární na ružový olej: 17 výrobcov) a podliehali všeobecnému koalíčnému zákonu.⁵⁷

Po rôznorodých pokusoch v čase po vojne bola kartelová otázka v Nórsku upravená zákonom z 12. marca 1926. Tento zákon smeroval proti obmedzovaniu súťaže a proti neodôvodnene vysokým cenám pre vnútrozemie. V súlade s právnymi normami, ktoré boli

⁵¹ Tamže, s. 106 – 107.

⁵² Uhorská kráľovská kúria ešte z dôb pred r. 1918 bola najvyššia súdna inštitúcia, ktorej rozhodnutia vo forme kuriálnych decízií boli prameňom záväznej právnej úpravy.

⁵³ Tamže, s. 107 – 108.

⁵⁴ Banát – prevažne územie dnešného Rumunska a Srbska.

⁵⁵ Sedmohradsko – (alebo Transylvánia) historická krajina v Rumunsku.

⁵⁶ Účastinná spoločnosť – tvorená majiteľmi jednotlivých účastín, forma predchádzajúca dnešnej akciovéj spoločnosti.

⁵⁷ Tamže, s. 108 – 109.

platné už predtým, zákon nariadil registrovanie kartelov a ich kontrolu kontrolnou radou, a to na návrh kontrolnej úradovne. Zákon zakazoval bojkotovanie⁵⁸ v prípadoch, keď ohrozovalo záujem všeobecného hospodárstva. Kontrolná rada mala dispozičné právo v súvislosti s cenovou politikou a samotnou diferenciáciou cien.

Vo Švédsku zákon z 18. júna 1925 zmocnil kráľa, aby dal ustáliť správnymi úradmi alebo znalcami, či niektorá organizácia monopolisticky ovplyvňuje trhové pomery tovaru. Kráľ mohol nariadiť uverejnenie výsledku tohto skúmania. Podniky a kartely vo Švédsku (pod následkami trestov) boli povinné poskytnúť informácie štátnym orgánom.

Francúzsko nedisponovalo takými zákonnými normami, ktoré by zvlášť zakazovali kartelové spojenia. Jestvovali tam však normy, ktoré boli cielené na prenasledovanie zneužívania hospodárskej moci. Skutkové podstaty, ktoré boli zakázané živnostenským, trestným a súkromným právom sa nijako vzájomne nekryli. Všeobecné zákazy obmedzovania živnostenskej slobody ako nedovoleného konania boli obsiahnuté v čl. 6, 1108, 1131 a 1133 Code civil. Články 419, 420, 421 trestného zákona v znení novely z 3. decembra 1926 sa dotýkali aj kartelovej otázky. Čl. 419 v preklade hovoril, že väzením od dvoch mesiacov do dvoch rokov a peňažitou pokutou od 2 000 – 100 000 frankov bol trestaný ten: 1. kto vedome rozširoval nepravdivé správy, kto zámerne konal tak, aby vniesol zmätok do cenových pomerov trhu, kto ponúkal vyššie ceny, ako ich žiadal sám predavač alebo kto inými nekalými machináciami ovplyvňoval trh, alebo sa o to pokúšal; 2. kto sám pre seba alebo v spojení s inými osobami ovplyvňoval trh alebo sa o to pokúšal, aby si zadovážil taký zisk, ktorý nie je výsledkom normálneho pohybu medzi ponukou a dopytom, a kto priamo alebo sprostredkovaním iných osôb spôsobil alebo pokúšal sa spôsobiť umelé zvýšenie alebo zníženie cien spotrebných tovarov alebo cenných papierov. Čl. 12 spoločnovacieho zákona z 1. júla 1901 dával prezidentovi republiky právo zakázať činnosť spolkom, ktorých členovia boli prevažne cudzinci alebo v predstavenstve ktorých boli cudzinci, keď nepriaznivo ovplyvňovali trh tovaru a cenných papierov. Zákon z 21. marca 1884 spolu s novelou z 12. marca 1920 pripúšťali, aby bolo možné kartely zriadiť vo forme záujmových spolkov za účelom hájenia svojich záujmov.⁵⁹

Združovanie podnikov do kartelov vo Švajčiarsku nenarážalo na žiadne ťažkosti. Avšak podľa § 161 trestného zákonníka trestu podliehal ten, kto násilím, vyhrážaním, šírením falošných správ, zlomyseľným obmedzovaním obchodnej a živnostenskej slobody prehováral niekoho na to, aby pristúpil k podnikateľskému zväzu alebo kto sa o to pokúsil,

⁵⁸ Bojkotovanie vo význame zámerného odmietania cudzieho tovaru.

⁵⁹ Tamže, s. 110 – 111.

a tiež ten, kto porušoval alebo obmedzoval obchodnú a živnostenskú slobodu. Švajčiarska spolková ústava zaručovala obchodnú a živnostenskú slobodu v § 31.⁶⁰

Právna prax v Belgicku bola pre kartely priaznivejšia než vo Francúzsku. Podľa § 1131 občianskeho zákonníka úkony, ktoré postihoval trest podľa § 311 trestného zákona, boli neplatné. Sem patrilo hlavne zvyšovanie cien rôznymi podvodnými prostriedkami. V Luxembursku sa na zriaďovanie a činnosť kartelov vzťahovali všeobecné predpisy obchodného zákonníka o spoločnostiach. V Španielsku existovali generálne dispozície proti úžere a proti združeniam, ktoré umelo zvyšovali ceny. Podľa kráľovského dekrétu z 21. mája 1921 mohla španielska vláda vyzvať každý podnik, aby informoval o svojich cenách. Nariadením zo 4. novembra 1926 zriadila Národná hospodárska rada v Španielsku kontrolný výbor, bez povolenia ktorého nebolo možné založiť, rozšíriť alebo premiestniť žiaden priemyselný závod.⁶¹

V Taliansku sa judikatúra voči kartelom nestavala zvlášť nepriateľsky, pokiaľ nemali výslovne monopolistický ráz a kým neohrozovali verejný poriadok. Ohrozovanie obchodnej a živnostenskej slobody zakazovali § 165 – 166 talianskeho trestného zákona. Navyše § 248 toho istého zákona obsahoval aj predpis proti nezákonným organizáciám, ktoré mali viac než päť členov. Na kartely sa v Taliansku vzťahovali predpisy talianskeho Codice Civile o inominálnych zmluvách. Za špecifický možno považovať čl. 32 zákona č. 2205 z 13. novembra 1919, ktorý obmedzoval kartelové dohody plavebných spoločností. V Taliansku jestvovalo široké spektrum nútených syndikátov (južné ovocie, syry, mramor, atď.) a podporu vlády si získalo aj zriaďovanie súkromných kartelov.⁶²

Okrem Trade Union Acts (1871 – 1917) v Británii neexistovali žiadne iné všeobecné alebo zvláštne predpisy, týkajúce sa kartelov. Obráz o situácii v Anglicku možno zhrnúť v niekoľkých tvrdeniach:

1. otázka právneho postavenia kartelov v anglickom práve bola upravená výlučne v rámci súdnych precedensov *Common Law*;
2. kartelové zmluvy boli platné a pre zmluvné strany záväzné, pokiaľ pri obmedzovaní slobody neprekračovali mieru potrebnú na ochranu ich oprávnených záujmov. Výnimkou bol prípad, keď sa kartelové zmluvy priesčili všeobecnému záujmu a viedli k monopolistickému postaveniu kartelu, a tým k neprimeranému zvýšeniu cien. Pri

⁶⁰ Tamže, s. 112.

⁶¹ Tamže, s. 112.

⁶² Tamže, s. 112 – 113.

posudzovaní toho, čo bolo alebo nebolo proti všeobecnému záujmu brali anglické súdy primeraný ohľad na meniace sa hospodárske pomery;

3. zmluvy, ktoré ukladali odberateľom tovarov od členov kartelu určité podmienky podľa kartelových ustanovení pre ďalší predaj, boli zásadne platné s poukazom na slobodu obchodovania (Freedom of Trade);
4. opatrenia kartelu proti tretím osobám na ochranu a podporu jeho cieľov nezaväzovali kartel k náhrade škôd, ktoré takto tretím osobám vznikli, ak samotné opatrenia neboli zákonného rázu;
5. opatrenia kartelu s úmyslom poškodenia tretej osoby boli protiprávne avšak nezaväzovali k náhrade škody.⁶³

3.2. Kartelové pomery v zámorí

Combines Investigation Act vydaný Ústrednou vládou 13. júna 1923 v Kanade zakazoval kartely podnikateľov ohrozujúce verejný záujem. Zákon smeroval proti spojeniam, ktoré obmedzovali výrobu, spoločným určovaním cien umožňovali zvyšovanie cien a proti združeniam, ktoré akýmkoľvek spôsobom limitovali rozvoj obchodu a živnosti. Vyšetrovaním bolo možné poveriť znalcov (komisárov) alebo ho vykonával registrátor, a to buď z vlastnej iniciatívy, na návrh šiestich osôb alebo na príkaz vlády. Pokiaľ išlo o zrejmé porušenie zákona, zakročil štátny zástupca. Spomenutý Combines Investigation Act obsahoval zakázané skutkové podstaty, ktoré boli určené len všeobecne a na mnohých jeho opatreniach bolo možné pozorovať vplyv zákonodarstva USA. Kartelovým regulačným orgánom bol „Registrar of the Combines Investigation Act“. Podľa kanadského práva existovali kartelové zmluvy: a) platné a žalovateľné, b) podľa Common Law nežalovateľné a c) zmätočné a trestné.⁶⁴

Na kartely v Austrálii sa vzťahovali normy troch právnych systémov: a) normy všeobecne platného anglického Common Law, b) zákonodárstvo austrálskeho spolkového štátu a c) zákonodárstvo jednotlivých spolkových štátov, ktoré mohli sformovať tieto otázky samostatne. Spomedzi všetkých spolkových štátov jedine štát Nový Južný Wales vyhlásil v Monopoly Act z roku 1923 za nezákonné a trestné tie monopolné zmluvy vzťahujúce sa na výrobu tohto štátu, ktoré boli v rozpore s verejným záujmom na úkor obyvateľstva. Vyšetrovanie vykonával Obchodný úrad. Spolkový štát mal právne normy len proti tým

⁶³ Tamže, s. 114 – 116.

⁶⁴ Tamže, s. 116.

kartelovým spojeniam, ktoré boli uzavreté medzi podnikmi rozdielnych spolkových štátov a proti ovplyvňovaniu trhu cudzími monopolistickými formami. Snahou bolo napomáhať rozvoju vlastného priemyslu. Zákon z 24. septembra 1906⁶⁵ označil za nezákonné a trestné tie zmluvy podnikov v rozličných spolkových štátoch ktoré obmedzovali súťaž, ďalej tiež zmluvy o rabate a monopolné dohody, ktoré obmedzovali obchod a tiež všetky pokusy o takéto dohody. V roku 1902 vyšiel zákon austrálskej medzištátnej komisie⁶⁶ k všeobecnej kontrole priemyselnej výroby a cien. Zákonodarca sa usiloval obmedzovať vplyv zahraničných krajín na hospodársky život Austrálie.⁶⁷

Na Novom Zélande platilo niekoľko zákonov, ktoré radikálne obmedzovali združovanie sa do kartelov, a tým zabezpečovali ochranu domácejmu priemyslu a spotrebiteľom. Tieto predpisy zároveň priznávali vyšetrovacie právo ministrovi pre obchod a priemysel, ktorý si v prípade potreby mohol prizvať aj znalcov. Zákon o prevencii pred monopolmi z roku 1908 a zákon o obchodnej dôvere z roku 1910 označovali za nezákonné dohody smerujúce k monopolu, ovplyvňovaniu cien, k obmedzeniu dodávok, a tiež zmluvy, ktoré vylučujú voľnú súťaž poskytnutím rabatu. Zákon z 28. augusta 1923 dal práve ministrovi obchodu rozsiahlu právomoc na zamedzenie monopolov.⁶⁸

Zriaďovanie kartelov v Spojených Štátoch Amerických bolo Shermanovým zákonom z 2. júla 1890 (Sherman Antitrust Act) výslovne zakázané. Výnimku predstavovali spojenia podnikov na spôsob kartelov zriadené pre vývoz tovaru. Tie boli dovolené.⁶⁹ Boli však povinné v každom smere poskytovať informácie pre Federálnu obchodnú komisiu (Federal Trade Commission). Výrobcovia v poľnohospodárstve mohli takisto zriaďovať kartely ovplyvňujúce domáci aj zahraničný trh.⁷⁰ Americké kartely vonkoncom neboli dôsledne prenasledované. Počet kartelov v krajine dlhé roky nijak výrazne nestúpala, keďže nemalo význam obmedzovať výrobu v štáte, kde spotreba neprestajne stúpala. Práve veľký dopyt mal za následok vykorisťovanie spotrebiteľov. Nová metóda boja proti podnikateľským zväzom bola zavedená zákonom Priemyselnej Komisie z 2. júna 1898.⁷¹ Ten presunul podstatnú časť pôsobnosti štátneho zástupcu na novozriadený správny orgán,

⁶⁵ Act for the Preservation of Australien Industries and for the Repression of destructive Monopolies.

⁶⁶ Interstate Commission-ústavný orgán austrálskeho práva, hlavnou funkciou bolo spravovať medzištátny obchod, 1989 sa včlenila do priemyselnej komisie tzv. Industry Commission.

⁶⁷ HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 117.

⁶⁸ Tamže, s. 117 – 118.

⁶⁹ Webb Pomerene Act z 10. apríla 1918.

⁷⁰ Capper-Volstead Act z 18. februára 1922.

⁷¹ Priemyselná Komisia (The Industrial Commission) bola vládny orgánom v Spojených Štátoch Amerických, v rokoch 1898-1902, vymenoval ju prezident William McKinley za účelom vyšetrovania železničnej cenovej politiky a priemyselných koncentrácií.

z ktorého neskôr v roku 1914 vznikla Federálna obchodná komisia. Táto komisia bola oprávnená k samostatným opatreniam a k skúmaniu toho, či sa dodržia príslušné zákony. Zo správ o činnosti tejto komisie je zjavné, že od začiatku jej pôsobenia došlo ku nastoleniu uváženejšej situácie v tejto dosť nejasnej časti amerického právneho poriadku. Rozdielnosť v hospodárskych sústavách dávala jasne najavo, že zatiaľ čo v Európe bolo potrebné zdolať pravé odbytové krízy, v Amerike išlo najmä o krízy špekulačné.

Typickými formami hospodárskej koncentrácie v Spojených štátoch boli trusty, ktoré pôvodne neboli hospodárskou, ale len právnou inštitúciou. Prenášala sa na ne úschova, spravovanie, dispozícia, avšak nie vlastníctvo jednotlivých podielov. Postupom času začali trusty využívať (príp. zneužívať) svoju moc, a to sústredením cudzích podielov. Voči tomuto postupu sa postavili aj jednotlivé spolkové štáty. Prvou intervenciou bol Interstate Commerce Act z dňa 4. februára 1890, ktorý mal zabrániť zvýšeniu železničných nákladných sadzieb, ktoré bolo umožnené sústredením podielov do rúk trustov. Práve 2. júla 1890 bol vydaný Shermanov zákon, ktorý označil za protizákonné monopoly utvorené jednotlivcami, najmä keď boli uzavreté medzi podnikmi rozdielnych spolkových štátov alebo so zahraničnými podnikmi. Po tomto zákaze nasledovala „zlatá doba trustov“.⁷²

⁷² HEXNER, E. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného sväzu ČSL. Priemyselníkov, 1929. s. 118 – 120.

4 Kroky smerujúce k vydaniu kartelového zákona v ČSR

Osnova kartelového zákona, ktorá sa neskôr stala vládny návrhom, mala niekoľko oficiálnych i neoficiálnych predchodcov. Z úradných osnov, ktoré predchádzali vládny návrhu kartelového zákona, to bola osnova ministerstva pre zásobovanie ľudu, tri osnovy ministerstva spravodlivosti a osnova ministerstva obchodu.

Ministerstvo pre zásobovanie ľudu prišlo so svojou osnovou už na začiatku r. 1925. Podľa nej k ustanoveniu kartelov nepostačoval prejav vôle účastníkov, ale bolo potrebné, aby bola právna existencia kartelov uznaná štátom. Proponenti kartelu⁷³ mali na základe kartelovej zmluvy vyhotovenej vo forme notárskeho aktu žiadať o uznanie právnej existencie kartelov a doložiť motívy jeho založenia. Bez uznania právnej existencie nemala byť činnosť kartelu započatá a odoprením uznania sa stal kartel zriadený aj pred účinnosťou zákona neexistenčným a zmluvy, dohody alebo iné opatrenia neplatnými a právne neúčinnými. Vzhľadom k vážnym námietkam táto osnova uviazla v pripomienkovom konaní a na základe rozhodnutia vlády bolo vypracovaním novej osnovy poverené ministerstvo spravodlivosti. To svoju osnovu predložilo v roku 1928. Na rozdiel od predošlej osnovy táto upravovala aj právo odstúpenia od kartelu, avšak spôsob odstúpenia predstavoval pre stabilitu kartelov nebezpečenstvo tým, že poskytoval príliš vysoké možnosti pre uplatnenie samotného odstupu, nekládol požiadavky zvýšenej opatrnosti pri uzatváraní kartelových dohôd a nebral ohľad na situáciu tých, ktorí v karteli zotrávajú. Ministerstvo spravodlivosti osnovu dvakrát čiastočne prepracovalo, prvú úpravu uskutočnilo koncom roku 1928, druhá bola vykonaná v roku 1931. Tak, ako osnova ministerstva pre zásobovanie ľudu, aj osnova ministerstva spravodlivosti bola skôr zameraná na prevenciu než na represiu.⁷⁴

Osnova ministerstva obchodu bola akýmsi zhrnutím pripomienok k predošlým osnovám. Návrh ministerstva obchodu bol rozdielny v tom, že zatiaľ čo ostatné návrhy stáli na stanovisku prevencie, tento bol založený na dôslednej represii voči činnosti kartelov.⁷⁵

Po takto vykonaných prípravných prácach bol dňa 3. júla 1933 ústavno-právnemu výboru poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia predložený vládny návrh zákona o karteloch a súkromných monopoloch.

⁷³ Proponenti kartelu = navrhovatelia, tí, ktorí ustanovenie kartelu navrhovali.

⁷⁴ HEXNER, E. a MARTÍNEK, K. *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*. Praha: Nákladem Hospodářské politiky, 1936. s. 15 – 26.

⁷⁵ Tamže, s. 27 – 28.

4.1 Návrh zákona a jeho špecifiká

Zo všeobecnej časti dôvodovej správy návrhu zákona sa dozvedáme, že osnova návrhu zákona nastoľovala kartelovým dohovorom pevný právny podklad, zaistovala náležitú publicitu a evidenciu všetkých kartelových zmlúv, uznesení a opatrení, príslušným činiteľom dávala právo na to, aby v určitých prípadoch vystúpili proti škodlivým účinkom kartelových dohovorov, zmluvným stranám za určitých podmienok umožňovala z kartelu vystúpiť a vhodnými sankciami sa snažila zaistiť čo najúčinnšie dodržiavanie zákona. Dôvodová správa obsahovala okrem všeobecnej časti aj odôvodnenia jednotlivých ustanovení návrhu zákona. Matéria osnovy bola rozvrhnutá na sedem častí.⁷⁶

Prvá časť (§ 1 – 6) vymedzovala pojem kartelových dohovorov, ich platnosť bola podmienená písomnosťou. V záujme žiadúcej publicity sa vyžadovalo zriadenie kartelového registra, do ktorého mali byť zapisované dôležité údaje o zmluvných stranách a samotných kartelových dohovoroch. Kartelový register mal byť vedený štátnym štatistickým úradom, ktorému sa zároveň ukladalo mať na zreteli predajné ceny a sadzby stanovené na základe kartelových dohovorov. Evidenciou cenového vývoja kartelových produktov mal byť zabezpečený menovitý prehľad o vplyve kartelov na vývoj a pohyb cenovej hladiny.

V druhej časti (§ 7 – 16) boli obsiahnuté predpisy o opatreniach proti škodlivým účinkom kartelov v oblasti cien, sadzieb, obchodných podmienok a výluk. Výluky predstavovali súbor opatrení, ktorými mali byť niektoré podniky vylúčené z možnosti odoberať tovar od kartelu alebo z možnosti dodávať a pod. Právo vydávať takéto opatrenia prináležalo vláde, tá však mohla rozhodovaním poveriť kartelovú komisiu. Zloženie a postup rozhodovania kartelovej komisie bol upravený v § 19 navrhovaného zákona. Proti rozhodnutiam vlády a kartelovej komisie sa bolo možné sťažovať na kartelovom súde, ktorý v týchto prípadoch pôsobil namiesto najvyššieho správneho súdu. Práve preto bola organizácia kartelového súdu prispôbená organizácii najvyššieho správneho súdu a predpisy platné pre konanie pred najvyšším správnym súdom mali primerane platiť aj pre konanie pred kartelovým súdom (§ 20 – 22). Zriadenie takéhoto zvláštneho súdu sa navrhovalo najmä preto, aby sa vo veciach kartelov rozhodovalo čo možno najrýchlejšie a tiež účelne, prostredníctvom odborníkov z národohospodárskej oblasti, ktorí mali byť k rozhodovaniu prizývaní.

⁷⁶ Parlamentná tlač č. 2320 - Vládny návrh zákona o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon). URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2320_01.htm> [18. 4. 2019].

Tretia časť (§ 17) chcela ustanoveniami, ktoré mali platiť o karteloch, podrobiť aj všetky ostatné formy hospodárskeho života, ktoré mohli mať rovnaký význam a vplyv ako kartely, a popri tom zachytiť cenový vývoj v ďalších, kartelovými dohodami nedotknutých odbytových stupňoch. Na základe toho mali ustanovenia platné pre kartely platiť primerane aj pre súkromné monopoly, ktoré udržiavali neprimerane vysoké ceny alebo sadzby, ďalej pre podniky, ktoré neboli účastníkmi kartelu, ale hospodársky mali postavenie obdobné ako účastníci kartelu (outsideri) a pre podnikateľov odoberajúcich kartelový tovar od účastníkov kartelov.

Štvrtá časť (§ 18 – 25) obsahovala ustanovenia o príslušnosti, o organizácii kartelovej komisie a kartelového súdu a o konaní pred nimi.

Súkromnoprávnej stránke kartelových dohôd je venovaná piata časť (§ 26 – 28). Zmluvnej strane sa dávala možnosť odstúpiť od kartelovej zmluvy, ak by bolo jej vykonávaním podnikanie ohrozené, sťažené alebo znemožnené takou mierou, ktorú strana uzatvárajúca zmluvu nemohla predvídať. Spory, ktoré mohli z tejto príčiny vzniknúť medzi zmluvnými stranami a organizáciou zabezpečujúcou kartelové spojenie, sa považovali za spory s rýdzo súkromnoprávnou povahou.

Trestnoprávna stránka je v osnove upravená v šiestej časti (§ 29 – 34) trestnými sankciami, ktorými malo byť zabezpečené účinné vykonávanie rozhodnutí vlády a kartelovej komisie.

V poslednej, siedmej časti (§ 35 – 43), boli zhrnuté všeobecné, prechodné a záverečné ustanovenia. Zákon mal nadobudnúť účinnosť 1. septembra 1933 a mal sa vzťahovať aj na kartelové dohody realizované pred jeho účinnosťou. Na obstaranie listín o týchto dohodách a pre ich oznámenie kartelovému registru sa mala určiť lehota do 1. novembra 1933.

4.2 Prerokovanie návrhu v ústavno-právnom výbore

Ústavno-právny výbor poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia Československej republiky prerokoval vládny návrh zákona o karteloch a súkromných monopoloch na svojej schôdzi dňa 4. júla 1933. Výbor považoval tento návrh a jeho zámer, ktorý vyplýval z vládneho odôvodnenia, za vyhovujúci vtedajším hospodárskym pomerom a schválil ho. Vykonané boli len zmeny menšieho rozsahu, napríklad v § 12 bolo namiesto slova „neodôvodnene“ vložené slovo „neprimerane“, ostatné drobné obsahové i štylistické

zmeny, na ktorých sa výbor dohodol takmer jednomyselne, boli vykonané v § 16, § 20 a § 29.

V ústavno-právnom výbore bola vyslovená požiadavka, aby ešte pred vydaním rozhodnutia podľa nového zákona, boli podľa potreby vypočutí znalci z radov konzumentov, a to o cenových otázkach a aby o tom bolo vytvorené zvláštne ustanovenie do rokovacieho poriadku kartelovej komisie, aby vláda pri menovaní odborných sudcov kartelového súdu prihliadala aj ku okruhom konzumentským.

Ústavno-právny výbor navrhol poslaneckej snemovni prijať vládnu osnovu zákona v znení, ktoré k správe priložil.⁷⁷

4.3. Proces prijatia zákona

Ústavná listina z roku 1920 v § 6 ods. 1 uvádzala, že zákonodarnú moc pre celé územie Československej republiky vykonávalo Národné zhromaždenie (ďalej len „NZ ČSR“), ktoré sa skladalo z dvoch snemovni: poslaneckej snemovne a senátu.⁷⁸ Návrh kartelového zákona sa teda prerokúval v oboch snemovniach NZ ČSR v jeho treťom volebnom období, ktoré trvalo v rokoch 1929 – 1935. V poslaneckej snemovni bol zaradený do programu až dvoch po sebe nasledujúcich schôdzí. Prvá, konkrétne 291. schôdza poslaneckej snemovne NZ ČSR, sa konala v piatok 7. júla 1933 a druhá, 292. schôdza, sa konala hneď nasledujúci deň, v sobotu 8. júla 1933. Senát návrh prerokoval na svojej 231. schôdzi, v stredu 12. júla 1933.⁷⁹

4.3.1 Prerokovanie návrhu v poslaneckej snemovni

Po schválení navrhovaného zákona v ústavno-právnom výbore sa osnova a zmeny, ktoré v nej boli vykonané, dostali do rúk poslancom v poslaneckej snemovni NZ ČSR.

Úvodné slovo k návrhu zákona mal v poslaneckej snemovni člen ústavno-právneho výboru, poslanec Josef Dolanský, ktorého stranícka príslušnosť patrila Československej

⁷⁷ Parlamentná tlač č. 2325 - Správa ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu zákona o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon).
URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2325_00.htm> [18. 4. 2019].

⁷⁸ Zákon zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky
URL: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html [20. 4. 2019].

⁷⁹ Programy schôdzí poslaneckej snemovne a senátu z 3. volebného obdobia, URL:
<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39150> [20. 4. 2019]
<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39159> [20. 4. 2019]
https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/231schuz/obsah.htm [20. 4. 2019].

strane ľudovej (ČSL). Pozornosť snemovne upriamil na fakt, že vládny návrh, ktorý im bol predložený, mal zmeniť dovtedajší postup zachovávaný v zákonodarstve. Vyzdvihol najmä dôležitosť § 1 vládneho návrhu, ktorý vykladal, čo všetko možno pokladať za kartelové dohody. Tento paragraf považoval za základný kameň, z ktorého vychádzala celá ostatná stavba vládneho návrhu.⁸⁰

Ku všeobecnej charakteristike navrhovaného zákona uviedol, že verejný záujem je ním dostatočne chránený, keďže úrady mali zasahovať z úradnej moci len čo im bolo oznámené, že cenové ustanovenia niektorého takéhoto združenia alebo niektorej takejto zmluvy spôsobovali škodu verejnému záujmu. Za dostatočne chránený považoval aj obchodný záujem, keďže § 9 ods. 2 chránil práve obchodno-technické tajomstvá. Konzumentovi bola navyše v § 8 ods. 3 daná možnosť, aby sa vrcholnými organizáciami (či už výrobnými, spotrebnými alebo obchodnými) mohol brániť proti cenovým extrémom. Pretože koniec vládneho návrhu tvorili trestné ustanovenia a sankcie, rečník pripomenul, že aj každý pokus o trestný čin je trestný. V mene členov výboru stotožnených s navrhovanou osnovou zákona poslancom odporučil, aby prostredníctvom spoločného uznesenia snemovne osnovu prijali a urobili tak ďalší krok k vytvoreniu nového zákona.⁸¹

Do rozpravy sa v snemovni prihlásili niekoľkí poslanci. Ako prvý sa na stranu „proti“ postavil poslanec Komunistickej strany Československa (ďalej len „KSČ“), Alfred Hadek. Poslanec Hadek označil za pravých pôvodcov navrhovaného zákona jednotlivcov sediacich v bankách a vo veľkých priemyselných podnikoch. Osoby stojace v pozadí tohto zákona upodozrieval, že z neho chceli mať úžitok, že si boli vedomé toho, na čo tento zákon utvorili a aké predpoklady s týmto zákonom spájali. Pri posudzovaní jednotlivých paragrafov akcentoval na § 2 ods. 1, ktorý znel: „*K platnosti kartelových úmluv jest potřebí, aby byly učiněny písemně.*“⁸² Všetkých ostatných dohôd, ktoré spôsobovali zvyšovanie cien, aby tak spôsobili nedostatok určitého tovaru a umelo udržali vysoké ceny, a ktoré neboli uzatvorené výslovne písomne, sa tento zákon vôbec netýkal. Odmietavý postoj Hadek zaujal aj ku dňu, na ktorý mala pripadnúť účinnosť zákona. Dobu do 1. septembra 1933 považoval za

⁸⁰ Stenoprotokol zo schôdze č. 291 zo dňa 7. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39154> [cit. 21. 4. 2019].

⁸¹ Tamže.

⁸² Parlamentná tlač č. 2325 - Správa ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu zákona o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon).

URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2325_00.htm> [21. 4. 2019].

dostatočne dlhú na to, aby všetky nevyhovujúce ustanovenia opierajúce sa o písomné zmluvy, ktoré by potom spadali pod tento zákon, boli zbavené platnosti.⁸³

V paragrafových zneniach, v ktorých bola vláda splnomocnená na vykonanie určitých opatrení, bolo uvedené slovo „môže“, vláda môže zasiahnuť/vláda môže urobiť opatrenie, avšak nie slovo „musí“. Z tohto Hadek konštatoval, že v návrhu zákona neexistujú rozhodujúce príkazy vláde, aby vykonala nejaké opatrenia, a teda žiadne z opatrení nebude musieť byť vykonané. V § 9, ktorý podľa poslanca Dolanského práve zaručoval obchodný záujem, našiel Hadek ďalšie negatívum, pretože zatiaľ čo odsek 1 dával ministerstvu obchodu právo žiadať, aby bolo zahájené vyšetrovanie a aby zástupcovia zmluvných strán, teda kartelových zväzov, mu mali v určitej (bližšie nešpecifikovanej) lehote podať všetky okolnosti, správy a vysvetlenia, rozhodujúce pre šetrenie, tak odsek 2 deklaroval, že ustanovenia týkajúce sa odseku 1 sa netýkajú takých technických zariadení a výrobných spôsobov, ktoré sú tajomstvom strán, o ktoré ide. Hadek túto situáciu vysvetlil tak, že každá firma a každý kartel, ktorý by bol vyzvaný, aby ministerstvu oznámil určité informácie potrebné pre šetrenie, by sa mohol odvolať na výrobné tajomstvo a odoprieť tak poskytnutie týchto údajov.⁸⁴

V súvislosti s kartelovým registrom považoval za nutné, aby sa uvažovalo o návrhu, v ktorom KSČ žiada, aby sa do registra nezapisovalo len to, čo je predpísané zákonom. Na to, aby bol podľa ich vyjadrení zákon aspoň v určitom smere účinný, tak doň mali byť zapisované aj pracovné a zmluvné podmienky, daňové priznania a predpisy, či zaplatené i nezaplatené dane podnikov, ktoré v danom karteli pôsobili.⁸⁵

Stanovisko KSČ k navrhovanému zákonu bolo postavené na tvrdení, že tento zákon neprinesie úľavu pracujúcemu obyvateľstvu, ale práve naopak, že mu prinesie ďalšie zdražovanie živobytia, keďže tento zákon kartely podporuje. Vládu vinili z toho, že jej jediným cieľom pri formulácii tohto zákona bola pomoc veľkým podnikom a bankám pri poskytovaní ochrany pri vytváraní kartelových dohôd.

Rozprava k návrhu zákona bola prerušená a poslanecká snemovňa pokračovala v prerokúvaní návrhu nasledujúci deň, 8.7.1933. Prvým prihláseným rečníkom na novo začatej schôdzi bol poslanec Antonín Čuřík, člen Československej strany ľudovej. Za formálnu vadu navrhovaného zákona považoval fakt, že návrh nebol predložený (vtedy už existujúcemu) poradnému zboru pre hospodárske otázky, ktorý sa ním mal podrobne a vážne

⁸³ Stenoprotokol zo schôdze č. 291 zo dňa 7. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39155> [cit. 21. 4. 2019].

⁸⁴ Tamže.

⁸⁵ Tamže.

zaoberať. V tomto zbore zasadali odborníci a dôležití činitelia československého hospodárskeho života. Poradný zbor pre hospodárske otázky Čuřík staval do pozície hospodárskeho parlamentu, ktorého hlavnou úlohou bolo nahrádzanie vád politického parlamentu.⁸⁶ Na adresu zriadenia nového poradného zboru, ktorý ustanovoval navrhovaný kartelový zákon sa vyjadril: „*Zřizovati poradní hospodářský sbor při ministerském presidiu znamená házení hrachu na stěnu, znamená tvoření sboru, který má sice kompetenci, ale jen na papíře, poněvadž se pak nic neprovádí.*“⁸⁷

Po ukončení rozpravy boli prednesené pozmeňovacie návrhy, vrátane návrhov poslanca Hadka, ktorý navrhoval také závažné zmeny, ako napríklad škrtnutie slova „súkromých“ v názve zákona a iné návrhy, ktoré však boli v hlasovaní zamietnuté pre menšinu hlasov. V druhom čítaní, ktoré sa uskutočnilo na tej istej schôdzi, poslanec Dolanský navrhol len niekoľko málo textových opráv, ktoré boli schválené, a tým bola osnova kartelového zákona v poslaneckej snemovni národného zhromaždenia definitívne prijatá.⁸⁸

4.3.2 Prerokovanie návrhu v senáte

Podľa § 43 ústavnej listiny z roku 1920 bol senát povinný uznieť sa o návrhu zákona prijatým poslaneckou snemovňou do šiestich nediel' odo dňa doručenia uznesenia poslaneckej snemovne senátu.⁸⁹

Úvodné slovo patrilo v snemovni Josefovi Karasovi, ktorý bol senátorom NZ ČSR za Československú stranu ľudovú. Vo svojom prejave apeloval najmä na ciele a úlohy, ktoré si vtedajšia vláda stanovila už pri svojom nástupe. K jedným z najdôležitejších úloh patrila boj proti excesom kartelov s cieľom zníženia cien životných potrieb najširších vrstiev obyvateľstva. Pre naplnenie tohto cieľa uviedol medzi zúčastnených predlohu novovznikajúceho zákona. Priznal, že materiál zákona je veľmi chýlostivá a v mnohých prípadoch ťažko postihnuteľná, preto sa nebolo možné čudovať, že neuspokojovala všetkých konzumentov a znepokojovala aj samotných výrobcov. Zdôraznil, že dlhá doba tvorenia

⁸⁶ Stenoprotokol zo schôdze č. 292 zo dňa 8. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39161> [cit. 21. 4. 2019].

⁸⁷ Tamže.

⁸⁸ Stenoprotokol zo schôdze č. 292 zo dňa 8. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39164> [cit. 21. 4. 2019].

⁸⁹ Zákon zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky

URL: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html [cit. 21. 4. 2019].

tohto zákona potvrdzovala to, že vláda si hľadela ísť strednou cestou a vyriešiť takto dôležitý problém bez závažných hospodárskych otrasov.⁹⁰

Senátor Karas vo svojom prejave hľadel na kartely dôsledne aj z historického hľadiska. Prehlásil: „*Boj proti kartelům je tak starý jako kartely samy.*“⁹¹

O karteloch sa tvrdilo, že majú jednak niečo dobré, ale s určitosťou aj to zlé, pretože nebezpečenstvo, ktoré prinášali, plynulo z nadbytku tovaru, v dôsledku ktorého dochádzalo ku znižovaniu predajných cien a k znižovaniu zisku výrobcov z tohto tovaru. Vo svojom prejave Karas načrtnol príklad situácie, ktorá na trhu vznikala čoraz častejšie. Spočívala v tom, že sa výrobcovia určitého statku stretli a dohodli sa, že si nebudú navzájom konkurovať, aby nadmerná ponuka nezrazila predajné ceny. Takýmto spôsobom bolo teda možné udržať umelo vyššie ceny. V záujme konzumentov by naopak bolo, aby práve konkurencia výrobcov spôsobila, že ceny by boli nižšie. Bol to spor o dôležitý záujem. Preto už od 60. rokov 19. storočia sa viaceré štáty snažili tento spor riešiť. Do dňa konania schôdze však na svete neexistoval štát, kde by v súvislosti s prijatím takéhoto zákona skutočne došlo ku spokojnosti obidvoch vrstiev. Ako príklad bolo uvedené Rakúsko, ktoré pred takmer 150 rokmi vydalo zákon, ktorý kartely zakazoval úplne. Išlo o § 4 koaličného zákona z r. 1870. Výsledok tohto zákona bol taký, že spočiatku judikatúra tvrdila, že kartely sú absolútne neprípustné, že každé kartelové opatrenie sa prieči zákonu, ale neskôr, v roku 1897, keď v Rakúsku došlo k návrhu právnej úpravy, ktorá sa mala zaoberať problematikou kartelov komplexnejšie, sa judikatúra odchyľila a tvrdila, že kartely sú v určitom zmysle povolené.⁹²

Druhou možnosťou popri úplnom zákaze kartelov (s ohľadom na výsledky však nie dostatočne účinnou) bolo činnosť kartelov reglementovať, teda regulovať. Táto myšlienka sa rýchlo dostala do popredia, a preto aj vtedajšia vláda prišla s osnovou zákona, ktorého cieľom malo byť práve kartely regulovať. Predloha príslušného zákona pripúšťala možnosť zakladania kartelov. Tvorba kartelov by podľa nej bola právne možná a ich existencia štátom prípustná za splnenia podmienky registrovania. Táto podmienka vyžadovala, aby utvorená kartelová zmluva bola písomne predložená k registrovaniu, rovnako ako to platilo pri obchodných zmluvách na obchodných súdoch. Registrovanie malo prebiehať v štátnom štatistickom úrade, a nie na súde, aby zároveň popri kartelovej podmienke boli známe

⁹⁰ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42425> [cit. 16. 4. 2019].

⁹¹ Tamže.

⁹² KINDL, J. *Kartelové a distribuční dohody. Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 17.

a udané aj kalkulačné ceny, na základe ktorých by mala štátna moc vedomie o tom 1. aké kartely existujú a 2. aké podmienky splňajú.

Popri karteloch, ktoré spočívali na princípe existencie nadbytku výrobcov, ktorých konkurencia mohla viesť k zníženiu cien tovarov, bolo potrebné zaoberať sa aj monopolnými formami, ktorých prípad bol opačný, išlo teda o jediného výrobcu predávajúceho istý tovar. V prípade, že bol tento výrobca chránený pohraničnými clami, mal možnosť takmer ľubovoľne diktovať ceny svojho tovaru. Kto teda potreboval daný výrobok, pretože šlo o výrobok nutný, musel si ho zakúpiť. V tejto súvislosti možno pozorovať analógiu v podobe štátnych monopolov soli a tabaku. Aby sa podobný monopol nestal v rukách súkromníkov škodlivým pre celok, bolo v § 17 do zákona pojaté ustanovenie, podľa ktorého mala vláda možnosť takéto monopoly kontrolovať, prípadne zakročiť na trhu proti takýmto dohodám, ktoré by mohli zvyšovať predajné ceny.

Výslednú podobu návrhu zákona považoval Karas za kompromis medzi škodlivými účinkami kartelov a záujmom štátu a výrobcov, aby výrobcom boli zabezpečené primerané ceny.⁹³

Ako ďalší sa k slovu prihlásil Karl Kostka, senátor NZ ČSR za Nemeckú demokratickú slobodomyselnú stranu a dočasne tiež za Nemecké pracovné a volebné spoločenstvo (DAWG).⁹⁴ Senátor Kostka vystúpil v nemčine. Z prekladu je zrejmé, že za jeden z problémov navrhovaného zákona považoval dobu, ktorá bola senátu daná na premyslenie. Publiku vtedy položil závažnú otázku: *„Byly v poslední době přehmaty kartelů obzvláště v utváření cen tak nesmírné, že bychom si neměli dáti trochu více času k přemýšlení?“*⁹⁵

Druhá otázka, ktorú vzápätí formuloval, sa týkala samotného obdobia, v ktorom bolo plánované nový zákon prijať. Považoval za nebezpečné pristupovať k otázke riešenia kartelov v období, kedy bolo možné pozorovať viaceré momenty, ktoré už aj tak pôsobili dostatočne deflačne na znižovanie cien. Zdôraznil, že úmyslom zákona bolo tlačiť ceny nadol a obával sa, že prijatím zákona sa situácia ešte výraznejšie vystupňuje. K tematike kartelových registrov sa však vyjadril pozitívne. Za predpokladu, že by boli registre vedené dôverne, pod dohľadom štátneho štatistického úradu a pod prísnu mlčanlivosťou, by podľa

⁹³ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42425> [cit. 16. 4. 2019].

⁹⁴ Deutsche Arbeits- und Wahlgemeinschaft, politická strana na území prvorepublikového Československa, ktorá reprezentovala časť sudetonemeckej národnostnej menšiny

⁹⁵ Tamže

neho mohli byť kontrolované štátom, komisiami, rozhodcovskými súdmi a prípadne aj súdmi, ktoré by na to boli oprávnené.⁹⁶

Za riskantné považoval to, že v navrhovanom zákone bol podľa neho obsiahnutý úryvok, ktorý mal viacero podobných črt so starým zákonom proti úžere. Pripomenul, že v prípadoch úžery súdy nerozhodovali vždy primerane. Zavreli nemálo ľudí, ktorí údajne predávali napríklad maslo a margarín za zdanlivo príliš vysoké ceny. Neskôr sa vraj však ukázalo, že tieto ceny boli jedinými možnými predajnými cenami. Títo ľudia museli byť z väzenia okamžite prepustení. Senátor Kostka v súvislosti s tým uviedol, že práve úryvok tohto zákona, ktorý sa zaoberá tovarmi dennej spotreby, by mohol spôsobiť to, že jedného dňa by opätovne vznikli súdy špecializované na úžeru, a to by obchodu, živnostiam a priemyslu neprinieslo žiadne priaznivé výsledky. Na záver svojho prejavu ešte vyslovil pranie, aby sa rozhodujúce vládne posty včas a podrobne zaoberali všetkými otázkami, ktoré bolo potrebné zodpovedať k doplneniu predloženého zákona.⁹⁷

Následne sa slova ujal senátor NZ za Národnosocialistickú nemeckú robotnícku stranu (NSDAP), Leo Wenzel. Hneď na úvod pred senátom uznal, že problémom kartelov a trustov sa už veľmi dlhú dobu zaoberajú milióny ľudí, pretože tieto hospodárske jednotky hlboko zasahujú do hospodárskeho života. V súvislosti so spomínanými zásahmi súhlasil, aby práve štát bol tým, kto mal nad nimi vykonávať dozor a dohliadať na ne. Samotnú zákonnú úpravu nepovažoval za jednoduchú, obzvlášť preto, pretože význam kartelov bol veľmi veľký. Kartely nepovažoval za formácie, ktoré boli ľubovoľne utvorené, podľa neho boli prirodzeným výsledkom hospodárskeho vývoja. Tvrdil, že takýto výsledok by nemal byť potlačovaný zákonom, a že toto potláčanie by predstavovalo vzdanie sa hospodárskeho pokroku. Právna úprava mala preto smerovať k tomu, aby odstránila všetky škodlivé účinky kartelov. Apeloval najmä na javy, ku ktorým dochádzalo v posledných desaťročiach pred vydaním zákona. Boli nimi rabaty, bojkoty, odňatia úverov, protesty robotníkov, ktorí sa nechceli pridružiť k odborovému zväzu, či konečné stávky voči zamestnávateľom, ktorí chceli zamestnávať inak organizovaných alebo neorganizovaných robotníkov. Všetky tieto javy zhrnul slovným spojením : „nucené organisování“, pretože sa v nich prejavovala snaha nútiť k pripojeniu tých, ktorí stáli mimo. Wenzel presadzoval myšlienku, ktorá mala viesť k hospodárskej autonómii, a to prostredníctvom praktických návrhov vtedajších hospodárskych organizácií, obchodných a živnostenských spoločenstiev a obchodných a živnostenských komôr. Negatívum videl v tom, že práve tieto organizácie boli pri tvorbe

⁹⁶ Tamže.

⁹⁷ Tamže.

zákona ukrátené o predloženie jeho osnovy. Tento spôsob prerokováania osnovy zákona prirovnal ku Wilsonovmu protitrustovému zákonu štátu New Jersey. Woodrow Wilson bol spočiatku presvedčený, že vylepšenie zákona Sherman Antitrust Act (1890) by stačilo na riešenie obáv verejnosti z rokovaní s obrovskými korporáciami. Napriek tomu, zatiaľ čo jeho pôvodný návrh sa posudzoval v Kongrese, Wilson prehodnotil svoju pozíciu. Nakoniec prijal dvojúrovňový prístup:

- 1) vytvoriť vyšetrovací orgán, ktorý by sledoval podnikovú činnosť,
- 2) definovať nekalé obchodné praktiky.⁹⁸

Napriek tomu, že táto vládna predloha nemala predstavovať žiadny protitrustový zákon, podľa Wenzela obsahovala viaceré strnulé ustanovenia, ktoré sa podobali na Wilsonov protitrustový zákon. Otvorene vyhlásil, že predložený zákon vytváral diktátorskú moc. Odôvodnil to tým, že je právom robotníka združiť sa s úmyslom predaja svojej pracovnej sily. Predložený zákon mal nepochybne platiť pre všetkých podnikateľov, avšak predloženej osnove vytýkal, že nezaujala stanovisko k situácii malých remeselníkov a obchodníkov. Tvrdil, že predloha dávala oveľa skôr možnosť veľkým obchodným domom a podobným koncernom zriaďovať filiálky a týmto spôsobom ohroziť malých obchodníkov aj v najmenších obciach. NSDAP trvala na stanovisku, že štát mal povinnosť zaručiť svojim občanom dostatočne vysokú životnú úroveň. Mal mať teda záujem na zabezpečovaní spravodlivej úrovni cien spotrebných statkov, aby sa mohol čo možno najväčší počet občanov aktívne zúčastňovať na obehu týchto statkov. Vládnú predlohu o karteloch a súkromných monopoloch v predloženom znení považoval pre praktické využitie za pochybnú, pretože kartelová komisia a súd údajne nikdy nebudú súdiť jednomyselne. Svoj postoj zhrnul tak, že táto predloha sa nezakladala na prirodzených požiadavkách priemyslu, obchodu a živnostníctva a obsahovala nespočetné množstvo zadných dvierok, kvôli ktorým zostane všeobecne bez účinku. Z týchto dôvodov vyhlásil, že NSDAP pre tento zákon hlasovať nemôže.⁹⁹

Na Wenzelov výrok o nespokojnosti s predloženou osnovou súhlasne reagoval aj nemecký sociálny demokrat, senátor Heller. Karl Heller tento zákon považoval za „nedostatočnú splátku“, ktorá bola napriek tomu lepšia než dovtedajší nedostatok akejkolvek úpravy. Týmto stanoviskom dal jasne najavo, že bude hlasovať pre zákon.

⁹⁸ Wilson and Antitrust Legislation, URL: https://www.u-s-history.com/pages/h1056.html?fbclid=IwAR0xr6e96C2vu6UI6qNypMYZ49oFLpdUsfeCb_cJcIRcPpZI2Ift7hJNns4

⁹⁹ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42425> [cit. 16. 4. 2019]

Otázku zákonodarstva vo veciach kartelov však nemienil považovať za vyriešenú. Dbal na to, aby sa v tomto procese pokračovalo. Keďže kartelom sa v hospodárskom poriadku nedalo vyhnúť, navrhoval prinajmenšom stlmiť ich pôsobenie na konzumujúci a pracujúci ľud. Slovam robotníckej strany nebolo možné na tento zákon nazerať z iného stanoviska než zo stanoviska širokých mas pracujúceho ľudu.¹⁰⁰

Heller zareagoval aj na prejav svojho kolegu senátora Kostku, ktorý považoval za prednosť zákona neprístupnosť nazerania do kartelových registrov. Jeho výrok označil za omyl. Vysvetlil, že nahliadanie do kartelového registra by po prijatí zákona bolo dovolené, len nazeranie do zbierky listín s výnimkou ministerstiev a úradu by bolo zakázané. Kostka vnímal ako prednosť aj tajné konanie pred rozhodcovskou komisiou a pred kartelovými súdmi a i to, že porušenie tohto tajomstva by sa považovalo za trestné. Heller považoval oba tieto javy za nevýhodu. Zdôvodnil, že pokiaľ sa už kartely dovoľujú a priznáva sa im výhoda legálnosti, je nutné škodlivé následky vzniku kartelov limitovať najvyššou možnou verejnosťou. Z uvedeného vyplýva, že presadzoval úplne opačné stanovisko ako Kostka. Žiadal predovšetkým verejnosť konania a vplyv verejnosti na kartely. Tieto kroky považoval za jediné možné a účinné v procese zabráňovania voči excesom kartelov, popri ktorých kartely, ktorých výhody nepopieral, mohli prejaviť svoje účinky.¹⁰¹

Hellerovo stanovisko nielen k zákonu, ale aj k otázke kartelov všeobecne, bolo vyjadrené touto ideou: *„Nynejší anarchie v průmyslu nesmí býti vystřídána diktaturou kartelů. Stojíme proti anarchii v průmyslu právě tak nepřátelsky, jako proti diktatuře kartelů, která působiti může jen ke škodě všeho lidu.“*¹⁰²

Jan Douda z KSČ po tom, čo mu bolo v senáte udelené slovo, koalíciu obvinil z toho, že zákonu o karteloch nedala dostatok času zámerne, aby prerokovanie v národohospodárskom výbore nebolo uskutočniteľné. Interpretoval aj tvrdenie senátora Václava Johanisa, ktorý deň pred zasadaním konštatoval, že bol prekvapený tým, ako je možné, že zákon, ktorý hlboko zapadá do hospodárskeho života, a kde dva kartely (cukrový a liehový) berú zo štátnej pokladne určité príplatky, nebol predložený ani národohospodárskemu výboru. Boj proti kartelom Douda označil za neuskutočniteľný z toho dôvodu, že vládni činitelia s nimi boli postranne spojení. Vyčítal im, že postupne donucujú nielen robotníkov a štátnych zamestnancov, ale aj všetky vrstvy ľudí na vidieku vráťane

¹⁰⁰ Tamže.

¹⁰¹ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42426> [cit. 16. 4. 2019].

¹⁰² Tamže.

maloroľníkov a domkárov, aby pochopili, že boj proti tomuto „kapitalistickému systému“ je možný len v jednotnej štruktúre. Práve tá mala prispieť k vybudovaniu riadneho socialistického systému, ktorý pre Komunistickú stranu predstavoval jediné východisko.¹⁰³

Karel Marušák, senátor za Československú národno-socialistickú stranu, bol toho názoru, že pripravovaný kartelový zákon bude pre konzumentov značným sklamaním, a pokiaľ niekoho uspokojí viac než konzumentov, tak to budú práve podnikatelia. Podnikateľom podľa neho tento zákon prinášal viac než konzumentom. V prvom rade preto, že zo súkromných spoločností kreoval verejnoprávne spoločnosti, a tiež preto, že ich súkromné dohody by sa týmto zákonom stali verejnoprávnymi. Okrem toho týmto zákonom by sa napomáhalo kartelovým spoločnostiam k udržaniu ich členstva. Toto členstvo sa malo pripravovaným zákonom stabilizovať, pretože ten, kto bol nespokojný s kartelovým zriadením, smel vystúpiť len žalobou s výnimkou prípadu, keď mu k tomu dala súhlas celá spoločnosť. Z tohto Marušák odvodil, že kartelový zákon veľmi účinne hájil práva kartelových spoločností. Na vyjadrenie o členstve pohotovo zareagoval senátor Karas: „*Dříve vůbec nesměl vystoupiti, teď aspoň smí!*“¹⁰⁴

Presadenie záujmu samotných spotrebiteľov, uplatnenie ich námietok a sťažností, vnímal Marušák problematicky. Postup, ktorý sa navrhoval v prípade porušenia zmluvy, označil za príliš zdĺhavý. Tento postup zahŕňal oznámenie štatistického úradu o porušení dotknutým ministerstvám, ktoré ešte len zabezpečovali proces prešetrovania. Výsledok prešetrovania sa oznamoval vláde alebo kartelovej komisii. Marušák predpokladal, že vláda sa týmito vecami nebude zaoberať a od rozhodnutia kartelovej komisie mal daný kartel právo odvolať sa ešte ku kartelovému súdu. Okrem pomalého postupu kritizoval aj nepostačujúce zastúpenie spotrebiteľov v jednotlivých zboroch. Kartelová komisia sa mala skladať zo siedmich členov, úradníkov, zastupujúcich sedem rôznych ministerstiev. Za správnejšie považoval, keby v tomto zbore boli zástupcovia tých, ktorých sa tento spor týkal – to boli konzumenti a rôzne spoločnosti.¹⁰⁵

Nesúhlasil ani s podmienkami rozhodovania kartelovej komisie. Tá mala o veciach v najväčšom počte prípadov rozhodovať jednomyseľne, len v určitých prípadoch mohlo byť rozhodnutie právoplatné, keby rozhodlo päť členov zo siedmich. Obával sa, že tento prísny postup povedie k tomu, že sa bude častejšie rozhodovať v prospech kartelov. Nestotožňoval sa ani s nutnosťou prítomnosti predpísaných siedmich členov. Pokiaľ týchto sedem členov

¹⁰³ Tamže.

¹⁰⁴ Tamže.

¹⁰⁵ Tamže.

nebolo prítomných, komisia nebola uznášaniaschopná. Týmto spôsobom sa mohlo jednoducho stať, že by sa vedome a úmyselne veci pretiahli. S týmto vyjadrením súhlasilo aj viacero zúčastnených.¹⁰⁶

Otázka výdavkov, ktoré vyplývajú pre štát z kartelového zákona, mala byť podľa Marušáka riešená inak, než to navrhuje predložený návrh zákona. Ministerstvo obchodu bolo povinné dať kartelovému súdu a kartelovej komisii potrebné zariadenie a hradiť príslušné náklady. Štátna pokladňa mala hradiť aj náklady spojené s kartelovými súdmi. Za spravodlivé riešenie považoval to, aby tieto náklady znášali kartely, ktoré kartelový zákon vyvolali.¹⁰⁷

Po vyjadreniach svojich kolegov prišiel opäť rad na zpravodajcu Karasa. Ten konštatoval, že debata bola vedená vážnym a senátu dôstojným tónom, že rečníci, či už zo strán vládnych alebo opozičných, kritizovali osnovu vecne. Zdôraznil, že osnova si skutočne zaslúži vážne prerokovanie, preto ústavno-právny výbor vo svojej správe na konci uviedol, že sám našiel mnoho ustanovení, ktoré by sa mali zmeniť. Poukázal na zásadu „*bis dat, qui cito dat*“, podľa ktorej dar, ktorý je daný bez zaváhania, je rovnako dobrý ako dva dary.¹⁰⁸ Týmto chcel vysvetliť, že bolo lepšie prijať osnovu zákona tak, ako bola prijatá, s možnosťou následného doplnenia ďalších ustanovení, než ju nepriať vôbec. K obavám senátora Kostku, že zákon mohol pôsobiť deflačne na zníženie cien, a tým aj na zníženie miezd, priradil prejav senátora Hellera, ktorý vysvetlil, že účelom kartelu bolo práve zvyšovanie cien, a že ak by sa kartelom bránilo v tejto činnosti, spôsobilo by to to, že ceny by sa znižovali. Karas odmietol, aby tajnosť zmlúv v registratúre bola účelná. Pripomenul, že účelom zákona nesmelo byť zničenie výroby, a práve v zmluvách bývali často zakotvené rôzne výrobné a obchodné tajomstvá, kvôli ktorým nebolo možné sprístupniť zbierky listín širokej verejnosti, tak ako to fungovalo pri pozemkových knihách a obchodných registroch. Istá tajnosť bola potrebná, preto zatiaľ čo zmluvy boli prístupné, zbierka listín prístupná nebola. Ku kritizovaným výdavkom spojených s fungovaním zákona sa vyjadril tak, že zákon nespôsobí žiadne nové výdavky, preto osnova nebola pridelená ani rozpočtovému výboru. Na záver súhlasne konštatoval, že čas, ktorý senát dostal na prerokovanie zákona nebol úplne postačujúci. Pripojil sa k tomu, aby senát protestoval proti takémuto znemožňovaniu činnosti senátu v podobne dôležitých otázkach, a aby sa táto situácia v budúcnosti neopakovala.

¹⁰⁶ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42426> [cit. 16. 4. 2019].

¹⁰⁷ Tamže.

¹⁰⁸ The Law dictionary, URL: <https://dictionary.thelaw.com/bis-dat-qui-cito-dat/>.

Senátor Karas ukončil debatu vetou: „*Doporučuji, aby zákon, jak je dnes připraven, mohl vejíti v platnost 1. září 1933 a aby slavný senát zákon schválil tak, jak se na něm usnesla posl. sněmovna.*”¹⁰⁹

Vzhľadom na to, že neboli navrhnuté žiadne pozmeňovacie návrhy v prvom čítaní ani textové zmeny v druhom čítaní, jednotlivé paragrafy zákona boli schválené tak, ako zneli podľa správy výboru. Podľa § 43 zákona č. 141 z roku 1933 o karteloch a súkromných monopoloch zo dňa 12. júla 1933 nadobudol tento zákon účinnosť dňa 1. septembra 1933.¹¹⁰

¹⁰⁹ Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/231schuz/S231007.htm [cit. 16. 4. 2019].

¹¹⁰ Zákon č. 141/1933 Sb. URL: https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/5731/1/2#c_1 [16. 4. 2019].

Záver

Údaje kartelového registra, podľa ktorých bolo v júni 1934 (necelý rok po vydaní kartelového zákona) v Československej republike registrovaných 678 kartelov, ani zďaleka nevystihovali pravý stav, pretože toto číslo udávalo iba počet zápisov kartelových dohôd, kým cifra skutočných kartelových organizácií bola podstatne nižšia. Spôsobené to bolo tým, že zápisy jednotlivých kartelových dohôd neboli uskutočňované úplne jednotne a systematicky. Príčinou bolo, že zapisované neboli vždy len zmluvy, ktoré boli úplne homogénne, teda také, v ktorých pomer jednotlivých zmluvných strán bol úplne jednotný. V skutočnosti niektoré zápisy v sebe zahŕňali aj nehomogénne strany, ktorých vzájomný pomer bol odlišný. Obdobná situácia platila aj v prípadoch, v ktorých niektorá firma mala v rámci celkovej dohody zvláštnu výsadu alebo záväzok. Niekedy bola takáto zmluva zapísaná oddelene, niekedy v súhrnom zápise. Takýmto postupom vznikli spomínané odchýlky.¹¹¹

Zákon o karteloch a súkromných monopoloch predpokladal vydanie šiestich vládnych nariadení, vydanie rokovacieho poriadku a menovanie predsedu a námestníka kartelovej komisie, ako aj predsedu, námestníka, členov a náhradníkov kartelového súdu.

Výhoda, ktorú priniesol kartelový zákon, konkrétne kartelový register, ktorý ním bol zriadený, bola v tom, že verejnosť mala rozsiahlu možnosť oboznámiť sa s evidenciou kartelov. Spoločnosť tak mohla predovšetkým zistiť, v ktorých odvetviach výroby alebo predaja došlo ku koncentrácii hospodárskych subjektov, ktoré podniky boli členmi kartelu (negatívne tiež to, ktoré podniky stáli mimo kartel) a ktoré podniky kartel zastupovali. Účelom kartelového registra, ako neodmysliteľného prvku prijatého v rámci kartelového zákona, bolo sprístupnenie práve týchto, pre spotrebiteľa i výrobcu podstatných informácií.¹¹²

Ciele, ktoré sme si v tejto záverečnej práci stanovili, boli naplnené aj napriek do istej miery neprehľadnému systému vyhľadávania dokumentov v Digitálnej parlamentnej knižnici. Po objasnení celkového stavu hospodárskej politiky, vrátane dôsledkov jej riadenia počas oboch etáp hospodárskej krízy, sme postupne vystihli podstatné vlastnosti kartelov ako celku a tiež ich jednotlivých častí. Aby sme mohli spoľahlivo opísať prijatie samotného

¹¹¹ KAŠPAR, J. a ŠIMÁČEK, R. *Československé kartely. Kartelový rejstřík s komentářem*. Praha: Hospodářský rozhled, 1934. s. 3-4.

¹¹² Tamže, s. 16.

kartelového zákona, bolo potrebné analyzovať všetky návrhy zákonov, ktoré predchádzali napokon prijatej osnove vládneho návrhu zákona.

Je dôležité porozumieť, ako na kartely hľadela vtedajšia legislatíva a ako sú kartely zohľadňované dnes. V súčasnej dobe patria kartely medzi najzávažnejšie porušenia pravidiel hospodárskej súťaže. Vzájomnou dohodou konkurentov sa odstraňuje konkurenčný boj a tlak na podnikateľov, čo má za následok výrazné zvyšovanie cien, menší výber tovarov a služieb a spomalenie inovácií. V dôsledku toho dnes spotrebitelia platia viac za horšiu kvalitu. Tento negatívny dopad na spotrebiteľa sa zvyčajne prejaví aj v ekonomike ako celku.

Minimálne dva prvky týkajúce sa súčasných kartelov sú totožné s kartelmi v minulosti. Prvým je, že predmetom kartelu je najmä priame a nepriame určovanie cien, čo spôsobuje, že ceny odberateľov sú v konečnom dôsledku vyššie. Druhý prvok sa týka odhaľovania kartelov, ktoré je aj v súčasnosti mimoriadne náročné a vyžaduje si komplexnú a prehľadnú legislatívnu úpravu.

Zoznam použitej literatúry

Primárne pramene:

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚRAD. Historická statistická ročenka ČSSR. Praha: SNTL, 1985. 910 s.

HALLON, Ľudovít. *Industrializácia Slovenska 1918-1938 (Rozvoj alebo úpadok?)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995. 212 s. ISBN 80-224-0410-1.

HALLON, Ľudovít. *V medzivojnovom Československu 1918-1938*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2012. 544 s. ISBN 978-80-224-1199-8.

HEXNER, Ervin a MARTÍNEK, Karel. *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*. Praha: Nákladem Hospodářské politiky, 1936. 462 s.

HEXNER, Ervin. *Československé kartely*. Praha: Vydané tiskem Pražské akciové tiskárny. 1933. 27 s.

HEXNER, Ervin. *Kartely*. Zvláštny odtlačok zo „Slovníku obch.-technického, účetního a daňového,“ 1931. 30 s.

HEXNER, Ervin. *Základy kartelového práva*. Praha: Vydané tlačovými podnikmi ústredného svazu ČSL. Priemyselníkov, 1929. 157 s.

KAŠPAR Josef a ŠIMÁČEK Radovan. *Československé kartely. Kartelový rejstřík s komentářem*. Praha: Hospodářský rozhled, 1934. 272 s.

KINDL, Jiří. *Kartelové a distribuční dohody. Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck, 2009. 323 s. ISBN 978-80-7400-136-9.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. 580 s. ISBN 80-7239-147-X.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1974. 530 s.

Použité zákony:

Zákon č. 125/1927 Sb. o organizácií politickej správy.

Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n. o ochrane proti nekalej súťaži.

Zákon č. 141/1933 Sb. o kartelech a soukromých monopolech (kartelový zákon).

Ústavný zákon č. 121/1920 Sb., ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky.

Internetové zdroje:

Digitálna knižnica NR SR.

Programy schôdzí poslaneckej snemovne z 3.volebného obdobia, URL:

<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39150> [20. 4. 2019]

<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39159> [20. 4. 2019]

Stenoprotokol zo schôdze č. 291 zo dňa 7. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39154> [cit. 21. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 291 zo dňa 7. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39155> [cit. 21. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 292 zo dňa 8. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39161>[cit. 21. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 292 zo dňa 8. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=39164> [cit. 21. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42425> [cit. 16. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=42426> [cit. 16. 4. 2019].

Stenoprotokol zo schôdze č. 231 zo dňa 12. 7. 1933.

URL: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/231schuz/S231007.htm
[cit. 16. 4. 2019].

Digitálny repozitár PSP ČR.

Parlamentná tlač č. 2320 - Vládný návrh zákona o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon).

URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2320_01.htm> [18. 4. 2019].

Parlamentná tlač č. 2325 - Správa ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu zákona o karteloch a súkromných monopoloch (kartelový zákon).

URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2325_00.htm> [18. 4. 2019].

Program schôdze senátu z 3.volebného obdobia, URL:

https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/231schuz/obsah.htm [20. 4. 2019].

Wilson and Antitrust Legislation, URL: [https://www.u-s-](https://www.u-s-history.com/pages/h1056.html?fbclid=IwAR0xr6e96C2vu6UI6qNypMYZ49oFLpdUsfeCb_cJcIRcPpZI2Ift7hJNns4)

[history.com/pages/h1056.html?fbclid=IwAR0xr6e96C2vu6UI6qNypMYZ49oFLpdUsfeC](https://www.u-s-history.com/pages/h1056.html?fbclid=IwAR0xr6e96C2vu6UI6qNypMYZ49oFLpdUsfeCb_cJcIRcPpZI2Ift7hJNns4)
[b_cJcIRcPpZI2Ift7hJNns4](https://www.u-s-history.com/pages/h1056.html?fbclid=IwAR0xr6e96C2vu6UI6qNypMYZ49oFLpdUsfeCb_cJcIRcPpZI2Ift7hJNns4)

The Law dictionary, URL: <https://dictionary.thelaw.com/bis-dat-qui-cito-dat/>.

HOLEC, R.: *Ervin Hexner (Zabudnutý ekonóm)*

URL: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/10-2015/biatec_10_2015_holec.pdf [27. 4. 2019]